

Erbaş/Erlerin Ebeveyne Bağlanma Stilleri, Depresyon Düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Stillerinin Madde Kullanımı Açısından İncelenmesi*

Kemal Koçhan^a

Tahsin İlhan^b

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, madde kullanan ve kullanmayan erbaş ve erlerin anne babaya bağlanma, stresle başa çıkma stilleri ve depresyon puanlarını karşılaştırmaktır. Çalışmanın ikinci amacı ise, madde kullanan erbaş ve erlerin madde kullanım nedenlerini ve ana babaya bağlanma, stresle başa çıkma stilleri ile depresyon puanlarının bağımlılık şiddetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubuna, 2014 yılında bir eğitim tugayında askerlik görevini yapan ve madde kullanan 100 erbaş/er ile madde kullanmayan 100 erbaş/er olmak üzere toplam 200 erbaş/er alınmıştır. Katılımcıların yaşları 20-32 ($\bar{X}$ = 21,69; S = 2,38) arasında değişmektedir. Verilerin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu, Bağımlılık Profil İndeksi Ölçeği, Ana Babaya Bağlanma Ölçeği, Başa Çıkma Stilleri Kısa Formu ve Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada alt problemleri test etmek için frekans analizi, t-testi ve Tek Yönlü ANOVA kullanılmıştır. Bulgulara göre, erbaş ve erlerin madde kullanımı puanları, anne baba eğitim düzeylerine göre farklılık göstermemektedir. Bunun yanında anne babaya bağlanma, stresle başa çıkma ve depresyon puanları madde kullanıp kullanmamaya göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Madde kullanımı • Ebeveyne bağlanma • Stresle başa çıkma • Depresyon • Erbaş/er

* Bu çalışma, Doç. Dr. Tahsin İlhan danışmanlığında yürütülen “Madde Kullanan ve Kullanmayan Erbaş/Erlerin Ebeveyne Bağlanma, Depresyon Düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Stillerinin Karşılaştırılması” başlıklı yüksek lisans tezine dayalı olarak hazırlanmıştır.

a Yetkilendirilmiş yazar

Kemal Koçhan, Kara Harp Okul Komutanlığı, Devlet Mah. Kara Harp Okulu Cd. Çankaya, 06654 Ankara
Çalışma alanları: Stresle başa çıkma; Madde kullanımı
Elektronik posta: kkoçhan@kho.edu.tr

b Doç. Dr. Tahsin İlhan, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Tokat
Çalışma alanları: Stresle başa çıkma; Psikolojik danışma yeterlikleri; Süpervizyon eğitimi; Kişilik; Aile ve evlilik danışmanlığı
Elektronik posta: tahsin.ilhan@gop.edu.tr

Bireyler arasında kötü alışkanlıkların sayısı günden güne artmaktadır. Bireyleri böyle kötü alışkanlıklara iten birçok sebep olmasına karşın, içinde bulunduğu aile ortamı, benlik gelişimi ve yetiştiği çevre gibi önde gelen özellikleri saymak mümkündür (Beyazyürek ve Şatır, 2000). Türkiye’de madde kullanımı diğer ülkelere nazaran daha az gibi görünse de, yapılan çalışmalar (Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi [TUBİM], 2013) madde kullanımı sorununun giderek arttığını göstermektedir. Türkiye’de madde kullanımı ve bağımlılık sorunu diğer Avrupa ülkelerindeki düzeylerde olmasa da, genç nüfusunun fazla olması önemli ve ciddi bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Evcin, 2014). Hızla değişen aile yapısının etkisiyle uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanımı ciddi bir problem olarak toplumu ve insan hayatını tehdit etmektedir (Beyazyürek ve Şatır, 2000). Buna bağlı olarak madde kullanımı yaşının da gittikçe düştüğü ve oran olarak madde kullanımının da hızlı bir şekilde arttığı ifade edilmektedir (Çalgı ve Erten, 2014). Gezek’in (2007) yaptığı araştırma sonucunda madde kullananların %88’inin bir kez ya da birden fazla suç işledikleri ve bunlar arasında hem insan hayatını hem de toplum huzurunu tehdit eden hırsızlık, gasp, adam yaralama, kavga ve tecavüz gibi suçların bulunduğu görülmüştür.

Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi’nde yapılan çalışmalar (M. O. Öztürk, 2004) sonucunda başta sigara, alkol ve esrar olmak üzere bağımlılık yapan maddelerin gençler arasında kullanılmasının arttığı gözlenmektedir. Kılıç (2007) yaptığı çalışma sonucunda, anne babaların çocuklarını madde kullanımı tehlikesinden korumaları için demokratik bir tutuma sahip olmaları gerekliliğini vurgulamıştır. Çocuklarıyla yeteri kadar ilgilenmeyen, onlara gereken ilgiyi göstermeyen ailelerde çeşitli sebeplerden dolayı çocuklar ihtiyaç duydukları ilgiyi yanlış yerlerde aramakta, madde kullanımına yönelebilmekte ve sonuç olarak bağımlı duruma gelebilmektedirler. Madde kullanımının etiyojisini ortaya çıkartmak için yapılan araştırmalar (Ögel, Taner, Eke ve Erol, 2004), aileye bağlı koruyucu ve risk artıran etkenlerin, çocukların madde kullanımı davranışıyla ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Ebeveynin ilgisi ve bağlılığı, madde kullanma riskini önemli ölçüde azaltmaktadır (Tanter, Sambrano ve Dunn, 2002). Sağlıklı ve güçlü kişilik gelişimi için çocuğun ihtiyaçlarının doyurulması ve bunları kendi kendine karşılayabilme sorumluluk ve kabiliyetine ulaşması gerekir. Ailenin çocuğa

karşı, sevgi ve disiplin olmak üzere iki temel görevi bulunmaktadır. Bu iki temel öğeyi en sağlıklı biçimde gösteren tutum, en olumlu tutum olarak kabul edilmektedir (M. O. Öztürk, 2004). Ana babanın tutumları çocuk için rol modeli oluşturmakta ve bu durum çocuğun yaşamında önemli yer edinmektedir. Çocuk; yetişme çağında ana babasıyla özdeşim kurarak, onları taklit ederek, kişiliğinin ve karakterinin temellerini oluşturmaya başlamaktadır (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012). Çocukların sosyal ve psikolojik açıdan sağlıklı olmaları, ailenin davranış biçimlerine bağlı olarak gelişmektedir. Çünkü çocuk her şeyi ailede öğrenmekte ve benimsemektedir (Bulut, 1983). Ana baba tutumlarıyla özdeşim kuran çocuk, ebeveynleri ile benzer tutumları sergilemeye ve onlar gibi davranmaya başlamaktadır. Ana babaların çocuklarına karşı gösterdikleri sağlıklı ve doğru tutum, çocuğun özsaygısının artmasında ve kendisiyle barışık bir birey haline gelmesinde önemlidir. Aksi durum ise kendisini bile kabullenmemiş ve toplumun başına problem olan sorunlu bireylerin artması sonucunu doğurmaktadır (Kaya ve ark., 2012).

Çocuğun yetiştiği ailenin yapısı, genişliği, sosyoekonomik ve kültürel düzeyi, onun ilk sosyal deneyimlerini, dolayısıyla duygusal ve toplumsal gelişmesini etkilemektedir (Yavuzer, 1993). Bunun yanında aile ile kurulan nitelikli ve güçlü bir iletişimin, çocuğun kendine güvenini artıracak ve akran baskısına karşı koruyucu olacağı belirtilmiştir (Ünlü ve Evcin, 2010). Her anne babanın bilerek ya da bilmeyerek çocuklarına karşı tutumu değişik olabilmektedir. Bazı çocuklar daha çok sevilmekte, bazılarında baskı yapılmakta, bazıları istenmeyen çocuk olarak görünmekte, bazılarında ise daha çok hoşgörü gösterilmektedir. Bütün bu tutumlar; çocuğun hem kişiliğinin, hem de sosyal gelişiminin değişik biçimler kazanmasına neden olmaktadır (Yavuzer, 1993).

Ailenin çocuğuna anne babalık yapma biçimi de madde kullanımı açısından önemli bir etmendir. Bu durum bireyin uyumlu bir kişilik geliştirip, sosyal bir birey olarak yetiştirilmesini (Sarı, 2007) belirlemektedir. Anne baba tutumları ile çocuğun psikososyal gelişimi arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların çoğunda (Peterson, Bush ve Supple, 1999'dan akt., Kılıç, 2007) kendini ailesine yakın hisseden ergenlerde alkol, uyuşturucu kullanımı ve suça yönelme davranışının daha az görüldüğü bildirilmiştir.

Risk etmenleri ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda aile ilişkileri üzerinde ısrarla durulmaktadır. Ana babaları ile zayıf ilişkileri olan ve ana babasından az sosyal

destek alan gençler arasında madde kullanımı olasılığının daha fazla olduğu görülmüştür (Gürol ve Ögel, 1996). Türkiye’de yapılan bir çalışmada (Tamar, Ögel ve Çakmak, 1997), babası okur-yazar olmayan ya da üniversite mezunu olan gençler arasında madde kullanımının daha fazla olduğu bulunmuştur. Ana babası sağ olanlar arasında madde kullanımı %3,4 iken baba kaybında bu oran %5,9’a, ikisinin de sağ olmaması halinde oran %15,8’e çıkmaktadır. Ebeveyn-çocuk arasında yakınlık ve bağlılığın olmaması, gerekli olan sevgi ve güven ortamının oluşturulamaması, ebeveynlerin çocuğun yaşamı ile ilgili olmaması ve uygun olmayan disiplin yöntemlerinin varlığı da madde kullanımını artıran diğer risk etkenleri arasındadır (Ögel, 2006). Korkut’a (2004) göre madde kullanan çoğu birey, aile bağları zayıf ve iletişimi kısıtlı olan aileden gelmektedir. Bu nedenle ana babaların eğitilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Yapılan benzer bir çalışmada ise Gezek (2007), gençlerin ailede bulamadıkları olumlu duygusal tepkileri başka kişi ve davranışlarla doldurmaya çalıştıklarını belirtmiş ve ailenin çocuk yetiştirme tutumlarının, kişinin madde kullanımı davranışı edinmesinde önemli bir etken olduğu sonucuna varmıştır.

Madde kullanmada aile etkisini araştıran çalışmalara bakıldığında bağlanma biçimleri de önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bowlby’e (1969) göre bağlanma, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan kişilere genellikle de anne babaya karşı geliştirdiği güçlü bağıdır. “Erken yaşlarda bağlanma figürü ya da birincil bakıcılarla kurulan ilişkinin niteliği, yaşamın sonraki yıllarında kurulacak yakın ilişkiler için temel oluşturmaktadır.” düşüncesi, bağlanma kuramının dayandığı psikanalitik teoridir. Çocuk ile onu yetiştirenler arasında kurulan bağın önemli ve gelişimi üzerinde ömür boyu etkili olduğu belirtilmektedir. Birçok insan, hayatının çoğu evresinde başkaları ile bir bağ kurmak ihtiyacındadır ve bu yaşam kalitesini belirlemektedir. Çocukluk döneminde bu bağ kendisine bakan kişilerle kurulurken, ergenlik döneminde arkadaşlarla ve yetişkinlik döneminde ise duygusal ilişkiye girdiği kişilerle kurulmaktadır (Bowlby, 1969). Bireyin mutlu olması, sosyalleşmesi ve ilişkilerinin doyurucu olması ya da mutsuz ve psikolojik sıkıntılar yaşaması kurulan bağlanma biçimine göre değişmektedir.

Bağlanma biçiminin kalitesi doğrultusunda çocuğun, kendisi ve başkaları hakkında fikirler edindiği, algılarını, duygularını, düşüncelerini bu bağlanma biçimine göre şekillendirerek, içsel çalışan modeller geliştirdiği ve bireyler arası ilişkilerini yaşamı boyunca bu şekilde sürdürdüğü ifade edilmiştir (Günaydın,

Selçuk, Sümer ve Uysal, 2005). İlişkilerin sağlıklı ve işlevsel olabilmesi, geleceğin sorunsuz kılınabilmesi ve psikopatolojik problemlerden uzaklaşılması adına bakım verenle çocuk arasındaki ilişkinin hayati önem taşıdığı birçok araştırma sonucunda görülmüştür (Bowlby, 1969). Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978), Bowlby'nin kuramını temel alarak 3 tür bağlanmadan söz etmiştir. Bunlardan ilki, temel gereksinimlerin zamanında karşılanması şeklinde ortaya çıkan ve bebeklerin kendilerini güvende hissettikleri güvenli bağlanmadır. İkincisi, bebekten gelen mesajların bakıcı tarafından karşılık bulmaması ya da zamanında karşılık verilmemesi durumunda ortaya çıkan kaygılı/kararsız bağlanmadır. Üçüncüsü ise, bakıcının bebeğin ihtiyaçlarına karşı tepkisiz kalması durumunda gelişen kaygılı/kaçınmacı bağlanmadır. Kapçı ve Küçüker (2006) de yaşamın ilk yıllarından itibaren çocuk ile bakıcı arasında meydana gelen bağlanma biçiminin, hem çocukluk döneminde hem de daha sonraki dönemlerde kişinin ruh sağlığını etkilediğini bildirmiştir.

Güvenli bağlanma, çocuklara kendilerini daha iyi ifade etme, dürtülerini kontrol etme, olumlu benlik, stresi doğru bir şekilde yönetme, düzenli ilişkiler ve bunları sağlıklı bir şekilde sürdürme gibi temel özellikleri kazandırmaktadır. Güvensiz bağlanan çocuklarda ise empati eksikliği, olumsuz benlik, antisosyal eğilimler, yalan söyleme, kötü alışkanlıklar edinme, hayvanlara kötü davranma gibi uygun olmayan davranışlar gözlenmektedir (İlhan, 2012). Aynı şekilde çocuklukta kurulan ilişki sonrasında gelişen bağlanmanın biçimi, ileriki yıllarda kurulacak olan ilişkilerin şeklini etkileyerek, sağlıklı veya sağlıksız tutum ve davranışların oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Kılıç, 2007). Güvenli bağlanan çocuklar, tehlike anında onu koruyan birilerinin varlığını hissettiğinden etrafi özgür bir şekilde keşfetmektedir. Güvensiz bağlanan çocuklarda ise güvenebilecekleri birilerinin bulunmamasından dolayı sağlıksız bir kişilik gelişebilmektedir (İlhan, 2012).

Aile bireylerinin yanlış tutum ve davranışları yüzünden ergenlik döneminde madde kullanımı risk oluşturmaktadır. Anne babanın madde kullanması ya da esnek bir tutuma sahip olmaları buna örnek gösterilebilir (Alikaşifoğlu, 2005). Madde kullanmada aile etkisini araştıran çalışmalara bakıldığında bağlanma biçimleri de önemli bir yer tutmaktadır. Drapela ve Mosher'in (2007) çalışması, madde kullanım sorunu olmayan anne babaya sahip olan ve anne babasıyla güvenli bir bağlanma şekli geliştiren gençlerin daha az madde kullanma eğiliminde olduklarını göstermiştir. Başka bir çalışmada da benzer

sonuçlara ulaşmıştır (Morsünbül, 2009). Anne babasıyla güvenli bağlanma geliştiremeyen bireylerin, güvenli bağlanma geliştiren bireylere göre daha fazla riskli davranışlar içine girdikleri ve madde kullanma eğiliminde oldukları bulunmuştur. Aynı şekilde bağlanma biçimleriyle birçok sorunlu davranış arasında bir ilişki olduğu görülmüştür (Görgün, Tiryaki ve Topbaş, 2010).

Güvenli bağlanma geliştiren bireylerin stresle başa çıkmada başarılı oldukları ve bu durumun ilişkilere olumlu yansıdığı görülmüştür (Janssen, Schuengel ve Stolk, 2002). Madde kullanan veya bağımlı durumunda olan bireylerin, kişilerarası ilişkilerinde ve stresle başa çıkmada sorunlar yaşadıkları bildirilmiştir (Hasking, Lyvers ve Carlopio, 2011). Yaşadıkları gerginliği azaltmak ve acısını dindirmek için, yani stresle başa çıkma olarak da madde kullanma yoluna gidildiği (Garland, Boettiger ve Howard, 2011) ve genç yaşta madde kullanan bireylerin ilerleyen dönemlerde, madde kullanmayanlara göre depresyon geliştirme riskinin de daha fazla olduğu ifade edilmiştir (Nurmedov, 2011). Depresyon sorununun da azımsanmayacak kadar önemli olduğu yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), dünyadaki sağlık kuruluşlarına gönderdiği bildiriye, 2020 yılında kalp hastalıklarından sonra en tehlikeli ikinci hastalığın depresyon olacağını ve dünyada 340 milyon insanın depresyon geçirmekte olduğunu belirtmektedir. Türkiye’de de 3,5 milyon insanın depresyonla mücadele halinde olduğu ifade edilmiştir (Tarhan, 2012).

Yapılan araştırmalar sonucunda uzun süreli madde kullanımı davranışı olan bireylerin, başa çıkma becerilerinin bozulduğu ve etkili başa çıkma yöntemlerini kullanamadıkları ortaya çıkmıştır (Holahan, Moos ve Holahan, 2001). Günlük hayatta karşılaştıkları stresle başa çıkmada zorluk yaşayarak madde kullanan bireylerin yaşamı zor algıladıkları ve problemlerle mücadele etmek yerine sahte bir rahatlama sağlayan alkol gibi maddelere yöneldikleri ifade edilmiştir (Aki, Arıkan ve Işıklı, 2008). Erbaş ve erlerle ilgili yapılan bir çalışmada (Bakır ve ark., 2003) askerlerin ve ebeveynlerinin eğitim düzeyleri, arkadaş çevresi, sosyoekonomik durumu ve yaşanan yerin coğrafi büyüklüğü araştırılmış ve risk faktörleri olarak belirlenmiştir. Sevincok, Küçükardalı ve Dereboy (1997) ise, acemi askerlerin madde kullanım sıklığı ve madde kullanma yaşı üzerinde araştırma yapmışlardır. Oysa alanyazında belirtildiği gibi madde kullanımını etkileyen ailesel (bağlanma) ve kişisel (başa çıkma) faktörlerin önemli olduğu, ayrıca madde kullananların daha fazla depresyona eğilimli oldukları (Parker ve

Roy, 2001), daha çok uyumsuz başa çıkma ve güvensiz bağlanma stillerine sahip olduğu belirtilmektedir (Drapela ve Mosher, 2007; Hasking ve ark., 2011). Türkiye’de erbaş/erlerle yapılan çalışmaların bu yönüyle sınırlı kaldığı ve daha çok demografik değişkenler açısından çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu konuda yeterli çalışmanın olmaması, daha çok sadece madde kullanan er/erbaşların çalışmaya dâhil edilmesi ve sağlıklı grupla karşılaştırma yapılmaması, askerlik ortamına uyum sağlama dönemi olan ilk üç ayın madde kullanımı açısından risk teşkil etmesi gibi nedenlerden dolayı bu çalışmanın yapılması önemli bulunmuştur. Bu çalışma ile madde kullanan ve madde kullanmayan erbaş ve erlerin ebeveyne bağlanma stilleri, depresyon düzeyleri ve stresle başa çıkma stilleri incelenmiştir. Yetişen bireylerin toplumsallaşmada problem yaşamaması, uyumlu başa çıkma stillerini öğrenmesi, madde kullanımı gibi yanlış davranışlar edinmemesi ve sağlıklı bir kişilik geliştirmesi için sosyal gelişimlerini etkileyen faktörlerin incelenmesi önemlidir. Bu nedenle askerlik görevini yapan erbaş/erlerin ebeveyne bağlanma stilleri, depresyon düzeyleri ve stresle başa çıkma stilleri ile madde kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi bu çalışma açısından araştırmaya değer bulunmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; erbaş/erlerin anne/babanın eğitim düzeyi, ebeveyne bağlanma stilleri, depresyon düzeyleri ve stresle başa çıkma stillerinin madde kullanıp kullanmamaya göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemler ele alınmıştır:

1. Madde kullanan erbaş/erlerin madde kullanma yaşı ve madde kullanım nedenleri nelerdir?
2. Ana babaya bağlanma, stresle başa çıkma ve depresyon puanları madde kullanıp kullanmamaya göre farklılaşmakta mıdır?
3. Madde kullanan erbaş/erlerin, bağımlılık profil indeksi puanları, onların anne baba eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Madde kullanan erbaş/erlerin ana babaya bağlanma, stresle başa çıkma ve depresyon puanları bağımlılık profil indeksi düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Bu araştırma, madde kullanan ve kullanmayan erbaş/erlerin ebeveyne bağlanma stilleri, stresle başa çıkma stilleri ve depresyon puanlarının karşılaştırıldığı ilişkisel tarama modellerinden karşılaştırma türünde bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın yapılabilmesi için Kara Kuvvetleri Komutanlığı'ndan gerekli izinler alındıktan sonra, amaçlı örnekleme yöntemlerinden aykırı örnekleme yöntemi ile çalışmaya katılacaklar belirlenmiştir. Aykırı örnekleme yöntemi, örneklemin problemle ilgili olarak birbirine aykırı özellik gösteren durumlardan seçilmesidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012). Çalışma grubuna, bir eğitim tugay komutanlığında askerlik görevini yapan ve kayıt kabul esnasında madde kullandığı tespit edilen 100 erbaş/er ve resmi yazı ile taburdan talep edilen madde kullanmayan 100 erbaş/er olmak üzere toplam 200 kişiye ulaşılmıştır. Çalışma grubunun büyük çoğunluğunu, 20-23 yaş aralığında bulunan erbaş/erler oluşturmaktadır. Katılımcıların %80,50'si bekâr, %10,50'si nişanlı ve %9'u da evlidir. Katılımcıların %11'i köyde, %3'ü beldede, %10,50'si kasabada, %34'ü şehirde ve %41,50'si de büyük şehirde yaşamaktadır. Eğitim düzeyleri incelendiğinde %61'inin ilköğretim mezunu, %24,50'sinin lise mezunu, %8'inin yüksekokul/üniversite mezunu olduğu ve %6,50'sinin de okuryazar olduğu görülmektedir. Katılımcıların %53,50'si annesini, %23'ü babasını, %20'si kardeşini, %3'ü eşini ve %0,50'si çocuklarını kendilerine daha yakın görmektedir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından, katılımcıların demografik bilgilerini öğrenmek amacıyla hazırlanan bu form toplam 15 sorudan oluşmaktadır. Formda, katılımcıların yaşı, medeni durumu, eğitim düzeyi, doğum yeri, yaşadığı yer, sivil hayatta yaptığı iş, anne baba mesleği, anne baba eğitim düzeyi, madde kullanmaya başlama yaşı, askerlik bittikten sonra yapacağı iş, maddeyi kullanmaya başlama nedeni gibi katılımcıların genel durumunu belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur.

Bağımlılık Profil İndeksi Ölçeği (BAPİ): Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ); Ögel, Evren, Karadağ ve Gürol (2012) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 37 sorudan ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin, alkol ve alkol dışı madde kullanımının ikisine birden duyarlı olduğu bulunmuştur. Bu nedenle kişinin alkol veya madde kullanması fark etmemektedir. Ölçek, Likert tipindedir ve hiçbir zaman = 0, nadiren = 1, bazen = 2, çoğu zaman = 3 ve neredeyse her zaman = 4 şeklinde puanlaması yapılmaktadır. Her alt ölçek kendi içinde puanlandırılmakta ve eşit ağırlıkta BAPİ toplam puanını belirlemektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0,89 bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alfa katsayıları ise 0,63-0,86 arasında bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında bağımlılık profil indeksi ölçeği için yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,93 olarak bulunmuştur.

Baş Çıkma Stilleri Ölçeği Kısa Formu (BÇSÖ-KF): Ölçek; Carver, Scheier ve Weintraub (1989) tarafından geliştirmiş ve sonrasında Carver (1997) tarafından uzun formundan yola çıkarak az madde ile oluşturulmuştur. Bacanlı, Sürücü ve İlhan (2013) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan ölçek, orijinalinde olduğu gibi 4'lü Likert tipine göre hazırlanmıştır. Ölçek, Likert tipindedir ve asla böyle bir şey yapmam = 1, çok az böyle yaparım = 2, orta derecede böyle yaparım = 3 ve çoğunlukla böyle yaparım = 4 şeklinde puanlanmaktadır. Ölçek, 28 maddeden ve her biri ikişerli maddeli 14 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlardan alınan puanların yüksekliği o boyutların fazla kullanıldığını, alınan puanların düşüklüğü de o boyutların daha az kullanıldığını göstermektedir. BÇSÖ-KF'nin boyutlarından elde edilen iç tutarlık katsayılarının 0,39 ile 0,92 aralığında değiştiği görülmüştür. Alt boyutlardan dördü (kendini sınırlandırma, olumlu yeniden yorumlama, duygusal sosyal destek kullanma ve planlama) hariç diğer boyutların özdeğerleri 1,0'ın üzerinde bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında yapılan güvenilirlik analizlerinde ölçeğe ait alt boyutların Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,24 ile 0,84 arasında bulunmuştur. Alanyazında bir ölçeğin güvenilirlik analizinden elde edilen iç tutarlık katsayısının 0,50'den yüksek olması gerektiği ifade edilmektedir (Nunnally, 1967'den akt., M. A. Öztürk, 2011). Bundan dolayı yapılan güvenilirlik analizi sonrasında iç tutarlık katsayısı 0,50'den düşük çıkan boyutlar analizlere dâhil edilmemiştir.

Anne Babaya Bağlanma Ölçeği (ABBÖ): Anne Babaya Bağlanma Ölçeği; Parker, Tupling ve Brown (1979) tarafından Bowlby'nin (1969) bağlanma kuramı

temel alınarak geliştirilmiştir. Algılanan anne ve baba davranışı, bu iki boyuta göre ayrı ayrı puanlanabilmektedir. Özgün ölçeğin güvenilirliği birkaç aşamada yapılmıştır. Test-tekrar test güvenilirliği ilgi boyutu için 0,76, aşırı koruma/kontrol boyutu için 0,63 bulunmuştur. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Kapçı ve Küçükler (2006) tarafından yapılmıştır. Anne formu için Cronbach Alfa değeri 0,87, baba formu için Cronbach Alfa değeri 0,89 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada ölçeğe ait alt boyutları için yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,57 ile 0,84 arasında bulunmuştur. Anne ve babanın çocuğuna yönelik davranışsal kontrolünü de içeren ilgi boyutu, ilgi/kontrol olarak adlandırılmıştır. Anne ve babanın çocuğuna yönelik aşırı koruma davranışlarını içeren maddelerden oluştuğu tespit edilen ikinci boyut ise, aşırı koruma olarak adlandırılmıştır. Ölçek, 25 maddeden oluşan 4'lü Likert tipi bir ölçektir. Ölçek, anne ve baba için ayrı ayrı doldurulmaktadır. Puanlamada; tamamen böyleydi = 3, kısmen böyleydi = 2, pek böyle değildi = 1 ve hiç böyle değildi = 0 şeklinde kodlanmaktadır. Özgün ölçek iki boyutlu bir yapıya sahip olup, ilgi boyutunda puan artışı, kontrol/koruma boyutunda puan azalması istenen bağlanma biçimine işaret etmektedir. Böylece bu çalışmada yüksek puanlar olumlu bağlanma yönünde değerlendirilmektedir.

Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği (DASÖ): Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği, Lovibond ve Lovibond (1995) tarafından geliştirilmiştir. DASÖ 14'ü depresyon, 14'ü anksiyete ve 14'ü stres boyutuna ait olmak üzere toplam 42 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 4'lü Likert tipinde olup puanlamada, bana hiç uygun değil = 0, bana biraz uygun = 1, bana genellikle uygun = 2 ve bana tamamen uygun = 3 şeklinde kodlanmaktadır. Depresyon, anksiyete ve stres boyutlarından alınan puanların yüksek olması, bireyin ilgili probleme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada sadece depresyon alt boyutu kullanıldığı için anksiyete ve stres alt boyutları çalışmaya dâhil edilmemiştir. Katılımcıların eğitim düzeylerinin çok düşük olması, maddelerin tek tek birinci yazar tarafından okunarak uygulanması ve bireysel uygulamaların çok zaman almasından dolayı madde sayısı az olan DASÖ ölçeği tercih edilmiştir. Ölçeğin toplam puanları her bir alt boyut için 0 ile 42 puan arasında değişmekte ve tersine puanlanan herhangi bir madde bulunmamaktadır. Akın ve Çetin (2007) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları ölçeğin bütünü için 0,89 ve depresyon alt boyutu için 0,90 bulunmuştur. Bu çalışmada depresyon boyutu için yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,94 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Öncelikle erbaş/erlerin her birinden bilgilendirilmiş onam formu alınmış, daha sonra ölçeklerin uygulanma aşamasına geçilmiştir. Örneklemede yer alan katılımcılardan özellikle madde kullanan erbaş/erlerin eğitim düzeyinin düşük olması, ölçeklerdeki maddelerin anlaşılmadığının dile getirilmesi, defalarca kodlamanın yanlış yapılması gibi nedenlerden ötürü ölçek ifadeleri araştırmacı tarafından maddeler halinde, anlaşılır şekilde okunmak suretiyle erbaş/erlere uygulanmıştır. Uygulama süresi her bir katılımcı için yaklaşık 40 dakika sürmüştür. Bu da katılımcı sayısının, dolayısıyla çalışma grubunun daha az olmasına sebebiyet vermiştir.

Ölçme araçlarından elde edilen verilerin istatistiksel analizleri SPSS 17.0 kullanılarak yapılmıştır. Araştırma hipotezleri 0,05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir. Araştırmanın istatistiksel analizinde öncelikle, “Madde kullanan erbaş ve erlerin madde kullanma yaşı ve madde kullanım nedenleri nelerdir?” sorusuna yanıt bulmak için yüzde ve frekans analizi yapılmıştır. Madde kullanan erbaş/erlerin Bağımlılık Profil İndeksi Ölçeği puanları, onların anne baba eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığına bakmak için bağımsız gruplar *t*-testi uygulanmıştır. Yine aynı şekilde, “Anne babaya bağlanma, stresle başa çıkma ve depresyon puanları madde kullanıp kullanmamaya göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna yanıt bulmak için *t*-testi yapılmıştır. Sonraki aşamada madde kullanan erbaş ve erlerin anne babaya bağlanma, stresle başa çıkma ve depresyon puanlarının Bağımlılık Profil İndeksi düzeylerine göre farklılaşp farklılaşmadığını bulmak için Tek Yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için de Post Hoc çoklu karşılaştırma (Tukey) analizi yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın amacına yönelik olarak belirlenen alt problemler doğrultusunda yapılan çeşitli istatistikî analizlere ve buna yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Frekans Analizine Yönelik Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden olan, “Madde kullanan erbaş ve erlerin madde kullanma yaşı ve madde kullanım nedenleri nelerdir?” sorusuna yanıt bulmak için frekans analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Madde Kullanmaya Başlama Yaşı	8-14 Yaş	17	17,00
	15-19 Yaş	76	76,00
	20 Yaş ve Üzeri	7	7,00
Toplam		100	100
Madde Kullanmaya Başlama Nedeni	Aileye Bağlı Nedenler	42	42,00
	Arkadaş Çevresi ve Merak	27	27,00
	Aile ve Arkadaş Çevresine Bağlı Nedenler	26	26,00
	Karşı Cinsle Bağlı Nedenler	5	5,00
Toplam		100	100

Tablo 1’de madde kullanan katılımcıların, madde kullanma yaşı ve madde kullanmaya başlama sebebine ilişkin sayı ve yüzdelere yer verilmiştir. Katılımcılardan 8-14 yaş aralığında madde kullanmaya başlayanların oranı %17, 15-19 yaş aralığında madde kullanmaya başlayanların oranı %76 ve 20 yaş ve üzerinde madde kullanmaya başlayanların oranı ise %7 olarak bulunmuştur. Madde kullanmaya başlama nedeni olarak katılımcıların %42’si aile içerisindeki olumsuz anne baba tutumlarını ve ailevi problemlerini işaret ederken, “arkadaş çevresi ve merak” diyenlerin oranı %27, “hem aile hem de arkadaş çevresi” diyenlerin oranı %26, karşı cinsle bağlı nedenleri ileri sürenlerin oranı ise %5 olarak tespit edilmiştir.

t-Testi ve Tek Yönlü ANOVA Analizlerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın bir alt problemi olan “Anne babaya bağlanma, stresle başa çıkma ve depresyon puanları madde kullanıp kullanmamaya göre farklılaşmakta mıdır?” sorusunun analizi için *t*-testi yapılmıştır. Başa çıkma stillerinin madde kullanım durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için *t*-testi yapılmıştır. Uyumlu başa çıkma stillerinden olan olumlu yeniden yorumlama, mizahi yaklaşım, planlama ve dine yönelme boyutlarından alınan puanlar madde kullanmayanlarda yüksek iken; uyumsuz başa çıkma stillerinde yer alan duygulara odaklanma ve ortaya koyma, davranışsal olarak ilgiyi kesme, yadsıma ve madde

kullanımı boyutlarına ait puanlar madde kullanmayanlarda daha yüksektir. Tablo 2'de görüldüğü gibi, madde kullananların başa çıkma puanları madde kullanmayanların başa çıkma puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Madde kullananlarda en yüksek puan ortalamasına sahip başa çıkma madde kullanımı ($\bar{X} = 6,45$; $t = 14,61$) iken, bunu sırasıyla dine yönelme ($\bar{X} = 6,44$; $t = -,96$), planlama ($\bar{X} = 5,03$; $t = -3,53$), davranışsal olarak ilgiyi kesme ($\bar{X} = 4,96$; $t = 8,40$), yadsıma ($\bar{X} = 4,84$; $t = 3,16$), duygulara odaklanma ve ortaya koyma ($\bar{X} = 4,81$; $t = 2,03$), olumlu yeniden yorumlama ($\bar{X} = 4,75$; $t = -5,34$) ve mizahi yaklaşım ($\bar{X} = 3,79$; $t = -2,38$) takip etmektedir. Madde kullanmayanlarda en yüksek puan ortalamasına sahip başa çıkma dine yönelme ($\bar{X} = 6,66$; $t = -,96$) iken bunu olumlu yeniden yorumlama ($\bar{X} = 5,90$; $t = -5,34$), planlama ($\bar{X} = 5,85$; $t = -3,53$), mizahi yaklaşım ($\bar{X} = 4,40$; $t = -2,38$), duygulara odaklanma ve ortaya koyma ($\bar{X} = 4,30$; $t = 2,03$), yadsıma ($\bar{X} = 4,06$; $t = 3,16$), duygusal olarak ilgiyi kesme ($\bar{X} = 3,20$; $t = 8,40$) ve madde kullanımı ($\bar{X} = 3,07$; $t = 14,61$) takip etmektedir.

Madde kullananlar açısından bulgulara bakıldığında başa çıkma olarak en fazla madde kullanımına başvurdukları ve en az olarak da mizahi yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Madde kullanmayanlar açısından bulgulara bakıldığında ise, başa çıkma olarak en fazla dine yönelme öne çıkmakta ve bunu olumlu yeniden yorumlama izlemektedir.

Tablo 2
Stresle Başa Çıkma Stilleri Alt Boyutlarının Madde Kullanıp Kullanmamaya Göre Farklılığına İlişkin t-Testi Bulguları

Değişkenler	Madde Kullanım Durumu	N	$\bar{X}$	S	t	p
Olumlu Yeniden Yorumlama	Madde Kullanan	100	4,75	1,41	-5,34	0,00*
	Madde Kullanmayan	100	5,90	1,61		
Duygulara Odaklanma ve Ortaya Koyma	Madde Kullanan	100	4,81	1,93	2,03	0,04*
	Madde Kullanmayan	100	4,30	1,59		
Yadsıma	Madde Kullanan	100	4,84	1,80	3,16	0,00*
	Madde Kullanmayan	100	4,06	1,68		
Dine Yönelme	Madde Kullanan	100	6,44	1,70	-,96	0,33
	Madde Kullanmayan	100	6,66	1,53		
Mizahi Yaklaşım	Madde Kullanan	100	3,79	2,02	-2,38	0,01*
	Madde Kullanmayan	100	4,40	1,56		
Davranışsal Olarak İlgii Kesme	Madde Kullanan	100	4,96	1,61	8,40	0,00*
	Madde Kullanmayan	100	3,20	1,33		
Madde Kullanımı	Madde Kullanan	100	6,45	1,79	14,61	0,00*
	Madde Kullanmayan	100	3,07	1,45		
Planlama	Madde Kullanan	100	5,03	1,39	-3,53	0,00*
	Madde Kullanmayan	100	5,85	1,85		

* $p < 0,05$.

Depresyon puanları ile anne babaya bağlanma ve alt boyutları puanlarının madde kullanıp kullanmamaya göre farklılığını belirlemek için *t*-testi yapılmıştır. Anne babaya bağlanmada hem ilgi/kontrol ve aşırı koruma boyutları puanı hem de toplam puan madde kullanmayanlarda daha yüksektir. Tablo 3'te görüldüğü gibi, madde kullananların bağlanma ve depresyon puanı, madde kullanmayanların puanlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Anneye bağlanmada en yüksek puan ortalamasına sahip madde kullananlar anne ilgi/kontrol ($\bar{X} = 31,60$; $t = -12,97$) iken bunu anne aşırı koruma ($\bar{X} = 10,69$; $t = -2,92$) takip etmektedir. Babaya bağlanmada da benzer şekilde en yüksek puan ortalamasına sahip madde kullananlar baba ilgi/kontrol ($\bar{X} = 26,86$; $t = -13,18$) iken bunu baba aşırı koruma ($\bar{X} = 9,52$; $t = -4,60$) takip etmektedir. Anne bağlanmada en yüksek puan ortalamasına sahip madde kullanmayanlarda anne ilgi/kontrol ($\bar{X} = 44,02$; $t = -12,97$) ilk sıradayken bunu anne aşırı koruma ($\bar{X} = 12,48$; $t = -2,92$) takip etmektedir. Yine baba bağlanmada da benzer şekilde en yüksek puan ortalamasına sahip madde kullanmayanlarda baba ilgi/kontrol ($\bar{X} = 41,27$; $t = -13,18$) ilk sıradayken bunu baba aşırı koruma ($\bar{X} = 12,25$; $t = -4,60$) takip etmektedir.

Madde kullanmayanlarda anne bağlanma toplam ($\bar{X} = 54,71$; $t = -9,57$) puan ortalaması baba bağlanma toplam ($\bar{X} = 53,52$; $t = -13,98$) puan ortalamasından

Tablo 3
Depresyon, Anne Babaya Bağlanma ve Alt Boyutlarının Madde Kullanıp Kullanmamaya Göre Farklılığına İlişkin t-Testi Bulguları

Değişkenler	Madde Kullanım Durumu	N	$\bar{X}$	S	t	p
Anne-Aşırı Koruma	Madde Kullanan	100	10,69	4,59	-2,92	0,00*
	Madde Kullanmayan	100	12,48	4,04		
Anne-İlgi Kontrol	Madde Kullanan	100	31,60	6,49	-12,97	0,00*
	Madde Kullanmayan	100	44,02	7,03		
Baba-Aşırı Koruma	Madde Kullanan	100	9,52	3,63	-4,60	0,00*
	Madde Kullanmayan	100	12,25	4,69		
Baba-İlgi Kontrol	Madde Kullanan	100	26,86	6,72	-13,18	0,00*
	Madde Kullanmayan	100	41,27	8,61		
Anne Bağlanma Toplam	Madde Kullanan	100	44,08	7,72	-9,57	0,00*
	Madde Kullanmayan	100	54,71	7,97		
Baba Bağlanma Toplam	Madde Kullanan	100	36,38	7,38	-13,98	0,00*
	Madde Kullanmayan	100	53,52	7,78		
Depresyon	Madde Kullanan	100	25,14	9,37	13,35	0,00*
	Madde Kullanmayan	100	8,39	8,32		

* $p < 0,05$.

daha yüksek bulunmuştur. Madde kullananlarda da benzer şekilde anne bağlanma toplam ($\bar{X} = 44,08$; $t = -9,57$) puan ortalaması baba bağlanma toplam ($\bar{X} = 36,38$; $t = -13,98$) puan ortalamasından yüksektir. Depresyon puan ortalaması incelendiğinde madde kullananlarla kullanmayanlar arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Madde kullananların depresyon puan ortalamasınının ($\bar{X} = 25,14$; $t = 13,35$) madde kullanmayanların depresyon puan ortalamasından ($\bar{X} = 8,39$; $t = 13,35$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmanın alt problemlerinden olan “Madde kullanan erbaş/erlerin bağımlılık profil indeksi ölçeği puanları, onların anne-baba eğitim düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna yanıt bulmak için bağımsız gruplar t -testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4’te verilmiştir. Erbaş ve erlerin BAPİ’den aldıkları puanların anne-baba eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için t -testi yapılmıştır. Tablo 4’te görüldüğü üzere toplam puanlar arasında ve tanı alt boyutu dışındaki diğer alt boyutlar arasında anne-baba eğitim

Tablo 4

BAPİ ve Alt Boyutlarının Anne-Baba Eğitim Düzeylerine Göre Farklılığına İlişkin t-Testi Bulguları

Değişkenler	Eğitim Düzeyi	N	X	S	t	p	
Bağımlılık Profil İndeksi Toplam	Anne	Okuryazar	52	13,15	3,14	-1,93	0,05
		İlkokul ve üstü	48	11,79	3,83		
	Baba	Okuryazar	34	13,29	3,22	-1,62	0,10
		İlkokul ve üstü	66	12,09	3,65		
Madde Kullanım Özellikleri	Anne	Okuryazar	52	3,65	1,39	-1,53	0,12
		İlkokul ve üstü	48	3,18	1,63		
	Baba	Okuryazar	34	3,76	1,37	-1,58	0,11
		İlkokul ve üstü	66	3,25	1,58		
Tanı	Anne	Okuryazar	52	17,17	4,33	-2,27	0,02*
		İlkokul ve üstü	48	14,75	6,10		
	Baba	Okuryazar	34	17,52	4,90	-2,06	0,03*
		İlkokul ve üstü	66	15,22	5,46		
Yaşam Üstüne Etkileri	Anne	Okuryazar	52	26,71	7,56	-1,36	0,17
		İlkokul ve üstü	48	24,74	8,81		
	Baba	Okuryazar	34	27,82	7,01	-1,93	0,05
		İlkokul ve üstü	66	24,51	8,61		
Şiddetli İstek	Anne	Okuryazar	52	11,40	3,35	-1,69	0,09
		İlkokul ve üstü	48	10,20	3,71		
	Baba	Okuryazar	34	11,58	3,00	-1,53	0,12
		İlkokul ve üstü	66	0,43	3,77		
Motivasyon	Anne	Okuryazar	52	8,98	2,76	-1,11	0,26
		İlkokul ve üstü	48	8,35	2,86		
	Baba	Okuryazar	34	8,58	2,75	,23	0,81
		İlkokul ve üstü	66	8,72	2,86		

* $p < 0,05$.

düzeyine göre bir farklılaşma yoktur. BAPİ toplam puanları açısından anne ve baba eğitim düzeyi ortalama puanlarının birbirine yakın olduğu ve hem anne eğitim düzeyinde ($\bar{X} = 13,15$; $t = -1,93$) hem de baba eğitim düzeyinde ($\bar{X} = 13,29$; $t = -1,62$) okuryazar olanların ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Tanı alt boyutunda anne ve baba eğitim düzeyi puanları anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Bu sonuca göre tanı alt boyutunda, anne eğitim düzeyi açısından bulgulara bakıldığında okuryazar olanların ortalama puanları, ilkokul ve üstü bir eğitim düzeyine sahip olanların ortalama puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir ($\bar{X} = 17,17$; $t = -2,73$). Aynı şekilde tanı alt boyutunda, baba eğitim düzeyi açısından bulgulara bakıldığında okuryazar olanların ortalama puanları, ilkokul ve üstü bir eğitime sahip olanların ortalama puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($\bar{X} = 17,52$; $t = -2,06$).

Anne babaya bağlanmanın bağımlılık profil indeksi düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Tablo 5'te görüldüğü üzere ANOVA sonuçları ve gruplara ait ortalamalar birlikte değerlendirildiğinde, anneye bağlanma toplam ile anne aşırı koruma alt boyutu hariç erbaş ve erlerin anne babaya bağlanma ölçeğinden aldıkları ortalama puanların BAPİ düzeylerine göre farklılaştığı, yani anlamlı bir sonucun olduğu bulunmuştur. Anlamlı farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için Post Hoc çoklu karşılaştırma (Tukey) analizi yapılmış, elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tukey Testi sonuçlarına göre, düşük bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin anne ilgi/kontrol alt boyutu puanları ($\bar{X} = 34,66$), orta bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin puanlarından ($\bar{X} = 29,65$) anlamlı düzeyde yüksektir. Yüksek bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin baba aşırı koruma alt boyutu puanları ($\bar{X} = 10,37$), düşük bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin puanlarından ($\bar{X} = 8,10$) anlamlı düzeyde yüksektir. Düşük bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin baba ilgi/kontrol alt boyutu puanları ($\bar{X} = 30,42$), orta bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin puanlarından ($\bar{X} = 24,20$) anlamlı düzeyde yüksektir. Düşük bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin baba bağlanma toplam boyutu puanları ($\bar{X} = 38,53$), orta bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin puanlarından ($\bar{X} = 33,94$) anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 5

Anne Babaya Bağlanmanın BAPİ Düzeylerine Göre Farklılığına İlişkin ANOVA Bulguları

Değişkenler	Düzeyler	N	$\bar{X}$	S	F	p	Fark (Tukey)
Anne Aşırı Koruma	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	10,10	5,16	,49	0,61	
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	11,25	4,62			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	10,59	4,13			
Anne İlgi Kontrol	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	34,64	6,92	5,12	0,00*	1>2
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	29,65	6,48			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	31,13	5,42			
Baba Aşırı Koruma	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	8,10	3,05	3,37	0,03*	3>1
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	9,74	3,55			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	10,37	3,86			
Baba İlgi Kontrol	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	30,42	6,72	7,57	0,00*	1>2
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	24,20	5,56			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	26,67	6,66			
Anne Bağlanma Toplam	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	45,17	7,28	,41	0,66	
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	43,45	9,08			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	43,83	6,70			
Baba Bağlanma Toplam	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	38,53	7,29	3,41	0,03*	1>2
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	33,94	7,20			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	37,05	7,15			

* $p < 0,05$.

Stresle başa çıkma alt boyutları ile depresyon ortalama puanlarının Bağımlılık Profil İndeksi düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için ANOVA yapılmıştır. Tablo 6'da görüldüğü üzere ANOVA sonuçları ve gruplara ait ortalamalar birlikte değerlendirildiğinde, stresle başa çıkma alt boyutlarından madde kullanımı ile depresyon ortalama puanları hariç diğer alt boyutları ortalama puanları BAPİ düzeylerine göre farklılaşmamıştır. Depresyon ortalama puanları, BAPİ düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Benzer şekilde madde kullanımı puanları, BAPİ düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Anlamlı farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için Post Hoc çoklu karşılaştırma (Tukey) analizi yapılmış, elde edilen bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tukey Testi sonuçlarına göre, yüksek bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin stresle başa çıkma madde kullanma alt boyutu puanları ($\bar{X} = 7,08$), düşük bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin puanlarından ($\bar{X} = 5,32$) ve orta bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin stresle başa çıkma madde kullanma alt boyutu puanları ($\bar{X} = 6,68$), düşük bağımlılık şiddeti puan ortalamalarından

($\bar{X} = 5,32$) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde yüksek bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin depresyon boyutu puanları ($\bar{X} = 29,43$), orta bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin puanlarından ($\bar{X} = 24,00$) ve düşük bağımlılık şiddeti grubundaki erbaş ve erlerin puanlarından ($\bar{X} = 20,89$) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6

Stresle Başa Çıkma Alt Boyutları ile Depresyonun BAPİ Düzeylerine Göre Farklılığına İlişkin ANOVA Bulguları

Değişkenler	Düzeyler	N	$\bar{X}$	S	F	p	Fark Tukey
Olumlu Yeniden Yorumlama	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	5,00	1,63	0,66	0,51	
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	4,71	1,17			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	4,59	1,46			
Duygulara Odaklanma ve Ortaya Koyma	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	4,35	2,31	1,11	0,33	
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	4,91	1,72			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	5,05	1,80			
Yadsıma	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	4,39	2,09	1,31	0,27	
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	4,91	1,44			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	5,10	1,85			
Dine Yönelme	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	6,57	1,83	0,13	0,87	
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	6,34	1,47			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	6,43	1,83			
Mizahi Yaklaşım	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	3,42	1,77	1,23	0,29	
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	4,20	2,01			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	3,67	2,18			
Davranışsal Olarak İlgii Kesme	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	4,50	1,81	1,63	0,20	
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	5,08	1,26			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	5,18	1,71			
Madde Kullanımı	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	5,32	2,27	9,45	0,00*	3>1
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	6,68	1,49			2>1
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	7,08	1,21			
Planlama	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	5,21	1,28	0,50	0,60	
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	5,05	1,34			
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	4,86	1,53			
Depresyon	1. Düşük Bağımlılık Şiddeti	28	20,89	8,99	7,99	0,00*	3>1
	2. Orta Bağımlılık Şiddeti	35	24,00	9,34			3>2
	3. Yüksek Bağımlılık Şiddeti	37	29,43	8,02			

* $p < 0,05$.

Tartışma

Araştırmada elde edilen bulgulardan biri, erbaş/erlerin madde kullanmaya başlama nedenleridir. Madde kullanan erbaş ve erlerin büyük bir kısmı (%42) maddeyi kullanmaya başlama nedeni olarak, aile içerisindeki olumsuz anne baba tutumlarını ve ailevi problemleri görmektedir. Aile içerisindeki olumsuz yaşantılar, sevgi eksikliği, anne babanın ayrı olması, anne babadan birisinin kaybı, aile içindeki şiddet gibi nedenlerden dolayı madde kullanımı davranışının sergilendiği elde edilen bulgular arasındadır. Alanyazında bu bulguları destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Evcin (2011) yaptığı çalışmada ailesiyle hafta sonu hiç vakit geçirmeyenlerin, her zaman vakit geçirene göre esrar kullanma riskinin 15,7 kat; aynı şekilde hafta içi aileleriyle hiç vakit geçirmeyenlerin, her zaman vakit geçirenlere göre esrar kullanma riskinin 9,91 kat daha fazla olduğunu bulmuştur. Benzer şekilde Akfert, Çakıcı ve Çakıcı (2009), madde kullanan bireylerin aile ortamında, anne baba ilişkilerinde uyumsuzluğun olduğunu, otoriter-baskıcı bir tutumun sergilendiğini bulmuştur. Diğer bir çalışmada (Kayır, İpekdal, Evrensel ve Uzbay, 2000) da, aile içi olumsuz ortamın madde kullanımı için risk oluşturduğu belirtilmiştir. Madde kullanımı ile yapılan başka bir çalışmada (Saraçlı, 2007), babası ile kopuk ve soğuk ilişkisi olan bireylerin, babası ile yakın bir ilişki kuran ve sorunlarını paylaşan bireylere göre daha fazla madde kullandıklarını tespit etmiştir. Bircan ve Erden'in (2011) madde bağımlıları üzerinde yaptıkları araştırmada da benzer sonuçlar çıkmıştır. Buna göre madde bağımlılarının, madde bağımlısı olmayan gruba göre daha reddedici ve olumsuz bir aile ortamında yetiştiği; çocuk yetiştirmede babaların da anneler kadar önemli olduğu, özellikle madde bağımlılığı gibi durumlarda, çocuk ile baba arasındaki etkileşimin önemli bir faktör olduğu bulunmuştur.

Bu araştırmanın temel amacı, madde kullanan ve kullanmayan erbaş ve erlerin anne babaya bağlanma, stresle başa çıkma stilleri ve depresyon puanlarının karşılaştırılmasını incelemektir. Araştırmada madde kullanan erbaş/erler ile madde kullanmayan erbaş/erlerin depresyon, stresle başa çıkma ve bağlanma biçimlerinin alt boyutları açısından karşılaştırılması için *t*-testi ve Tek Yönlü ANOVA yapılmıştır.

Araştırmanın alt problemlerinden birisi olan madde kullanan erbaş ve erlerin BAPİ puanları, onların anne baba eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için *t*-testi yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına

göre madde kullanan erbaş ve erlerin, tanı alt boyutu dışındaki BAPİ puanları (toplam ve alt boyutlardan alınan boyutlar) onların anne ve baba eğitim düzeylerine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Madde kullanımının anne baba eğitim düzeyine göre bir farklılaşmanın olmamasının sebebi olarak çalışma grubundaki erbaş ve erlerin eğitim düzeylerinin, anne baba eğitim düzeylerinin birbirine yakın olması, aynı sosyokültürel özelliklere sahip olmaları gibi faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bulgular, alanyazındaki bulgularla büyük oranda örtüşmektedir. Görgün ve arkadaşları (2010), üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve bağlanma biçimlerini incelemiş ve anne baba eğitim düzeyine göre bir farklılaşma bulmamışlardır. Keskinoglu ve arkadaşlarının (2006) yaptıkları çalışmada da benzer şekilde madde kullanımı, anne baba eğitim düzeyine göre farklılaşmamıştır. Ceylan, Yanık ve Gencer (2005) de öğrencilerin maddeye karşı tutumlarını etkileyen faktörler üzerinde yaptıkları araştırmalarında, madde kullanımının anne baba eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Alanyazında madde kullanımının anne baba eğitim düzeyinden kaynaklandığını rapor eden çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Erci (1999) tarafından yapılan lise öğrencilerinde madde bağımlılığı ve etkileyen ailesel faktörler çalışmasında, madde kullanımının anne ve babanın eğitim düzeyine göre farklılaştığını, anne baba eğitim düzeyinin madde kullanımına göre değiştiğini bulmuştur. Aras, Günay, Özan ve Orçın (2007) da riskli davranışlar üzerine yaptıkları çalışmalarında madde kullanımının, anne baba eğitim düzeylerine göre farklılık gösterdiğini bulmuşlardır. Hogan (2000) da benzer şekilde madde kullanımının anne baba eğitim düzeyine göre farklılaştığını, madde kullanımında ailesel risk faktörü olarak anne babanın düşük eğitim düzeyine sahip olduğunu tespit etmiştir. Anne babanın eğitim düzeyinin yüksek olmasının da madde kullanımı için risk teşkil ettiğini belirten çalışmalar (Şaşmaz ve ark., 2006) mevcuttur. Görüldüğü üzere alanyazında madde kullanımı ile anne baba eğitim düzeyleri değişkeni arasındaki bulgular farklılık göstermektedir.

Araştırmada ele alınan diğer bir değişken de ebeveyne bağlanmadır. Madde kullanımının ebeveyne bağlanma biçimlerine göre farklılığını incelemek ve test etmek için *t*-testi yapılmıştır. Bulgulara göre, ebeveyne bağlanma biçimine bağlı olarak madde kullanımında farklılaşmanın olduğu görülmüştür. Sonuçlara göre anne baba ilgi/kontrol ve anne baba aşırı koruma alt boyutunda

madde kullanmayan erbaş ve erlerin puan ortalamaları, madde kullanan erbaş ve erlerin puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur. ABBÖ ilgi/kontrol boyutunda, aşırı koruma boyutunda ve toplamda puanın yüksek olması, ebeveynin daha ilgili ve daha az kontrol edici olduğuna, ebeveynin sağladığı güvenli bir alanın varlığına, ebeveynlerin aşırı koruyucu olmadığına ve olumlu bağlanma özelliklerine işaret etmektedir. Aynı şekilde madde kullanan erbaş ve erlerin ABBÖ'den aldıkları puanlarının düşük olması ebeveynlerini daha az ilgili, daha çok kontrol edici, aşırı koruyucu olarak algıladıkları ve kendilerine güvenli bir alanın sağlanmadığı şeklinde yorumlanmaktadır. Elde edilen bu bulgular, alanyazında yapılan çalışmalarla da tutarlılık göstermektedir. Görgün (2009) madde kullanımının ebeveyne bağlanma biçimlerine göre farklılaşmasını inceleyen çalışmasında anlamlı farklılaşmanın olduğunu, madde kullananların ailelerini ilgi yönünden yetersiz ve aşırı koruyucu şeklinde algıladıklarını ve madde kullananlarda olumsuz bağlanma özelliklerinin geliştiğini bulmuştur. Aydoğdu ve Çam (2013) madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin, madde kullanım bozukluğu olmayan ergenlere göre ebeveynlerini daha az kabul- ilgi, kontrol-denetleme gösterdiklerini, düşük düzeyde güvenli ve saplantılı bağlandıklarını ve yüksek düzeyde korkulu ve kayıtsız bağlandıklarını tespit etmiştir. Benzer şekilde Tarı Cömert ve Ögel (2014) de güvensiz bağlanma, olumsuz anne baba tutumu ve yetersiz sosyal desteğin madde kullanımı açısından risk oluşturduğunu belirlemişlerdir.

Diğer taraftan Cooper, Colins ve Shaver (1998) güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin daha az risk alıcı davranışlar sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır. Lise öğrencilerinde bağlanma biçimleri ve kuraldışı davranışlar üzerinde yapılan başka bir çalışmada (Uluman, 2011) ise, olumlu bağlanma özellikleri arttıkça madde kullanımı gibi istenmeyen kuraldışı davranışların azaldığı sonucu bulunmuştur. Görgün ve arkadaşları (2010) da, madde kullanımının anne babaya bağlanma biçimine göre anlamlı bir farklılaşmanın olduğunu ve olumsuz bağlanma biçimlerinin madde kullanımı için risk teşkil ettiği sonucuna ulaşmıştır. Madde kullanımının güvensiz bağlanma ve yetersiz ilgiden kaynaklandığını belirten çalışma (Rick ve Vanheule, 2006) da bulunmaktadır.

Sonuçlar; anne babanın olumsuz tutum ve davranışlara sahip olması, aşırı koruyucu olması, çocuklarına yetersiz ilgi göstermesinin madde kullanımı için risk oluşturduğunu göstermektedir. Çocuk için aile, sosyal davranışların

öğrenildiği, değer yarguların oluştuğu, hayatın provasının yapıldığı yer olması bakımından önemlidir. Bundan dolayı çocukların daha sonraki yaşantısında nasıl davranacaklarını, anne babanın tutum ve davranışları belirleyici olmaktadır.

Bu araştırmada elde edilen önemli bulgulardan birisi de, stresle başa çıkma stillerinin madde kullanımına göre farklılık göstermesidir. Başa çıkma stilleri ölçeği kısa formu, dine yönelme alt boyutu hariç alt boyutlarından alınan puanlar anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Dine yönelme alt boyutundan alınan ortalama puanlar birbirine çok yakın çıkmıştır. Madde kullananlar ile yapılan bir çalışmada (Ögel, 1999), madde kullananların büyük bir kısmının dine inandıklarını; “Dinin gereklerini yerine getirir misiniz?” sorusuna verilen cevaplarda “evet” diyenlerin başında esrar kullanıcıları, daha sonra eroin, uçucu madde ve hap kullanıcılarının geldiği saptanmıştır. Yani dine inanmanın madde kullanımına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur. Benzer şekilde başka araştırmalarda (Özbay, 2004, 2007) da madde kullanımının dindar olmaya göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur. Buna göre din faktörlerinin sosyal sapma davranışları üzerinde önemli etkilerinin bulunmadığı bildirilmiştir. Ayrıca dine yönelmenin madde kullanımına göre anlamlı şekilde farklılaştığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Koenig (2001) din ile madde kullanımı üzerine yaptığı çalışmada, daha dindar olan kişilerin daha az madde kullandıklarını ortaya koymuştur. Başka bir çalışmada (Ellison, Jason, Boordman, Williams ve Jakson, 2001) da benzer şekilde dini inanç ve tutumların kişileri alkol, sigara, uyuşturucu gibi sağlığı olumsuz etkileyecek davranışlardan alıkoyduğunu ifade etmiştir. Görüldüğü gibi alanyazında dine yönelme değişkeni ile ilgili bulgular farklılık göstermektedir. Bu farklılığın kişilerin dini algılayış biçiminin çeşitlilik göstermesi ve kültürlerarası farklılığın bulunmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Bradby ve Williams, 2006).

Madde kullanmayan erbaş ve erlerin stresle başa çıkma puan ortalamaları, madde kullanan erbaş ve erlerin stresle başa çıkma puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Buna göre madde kullanan erbaş ve erlerin, madde kullanmayan erbaş ve erlere göre stresle başa çıkmada yetersiz kaldıkları; davranışsal olarak ilgiyi kesme, duygulara odaklanma ve ortaya koyma, yadsıma, madde kullanımı gibi kaçınma davranışını içeren pasif başa çıkma yöntemlerini kullandıkları görülmektedir. Madde kullanmayan erbaş ve erlerin ise olumlu yeniden yorumlama, mizahi yaklaşım, planlama gibi aktif

başta çıkma, yani stres yaratan bir olay karşısında olayın üzerine bilişsel ya da davranışsal olarak gitme yöntemlerini kullandıkları görülmektedir. Bu bulgular daha önce yapılan araştırmaların (Britton, 2004; Chelf ve Ellis, 2002; Şenel, 2013; Tarhan, 2011; Walitzer ve Dearing, 2006) sonuçlarını desteklemektedir. Örneğin Chelf ve Ellis (2002), stresle başta çıkmada madde kullanımının bir yol olduğunu ve madde kullanma eğiliminin stresle başta çıkma stillerine göre anlamlı olarak farklılaştığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Şenel (2013) de, madde kullanan bireyler üzerinde yaptığı çalışmada, madde kullanan bireylerin stresle başta çıkmada etkili problem odaklı yaklaşımlar yerine pasif odaklı yaklaşımları kullandıklarını öne sürmüştür. Tarhan (2011) da bireylerin olumsuz duygulardan kaçmak için madde kullandıklarını ifade etmiştir.

Başka bir araştırmada (Toker, Tiryaki, Özçürümez ve İskender, 2011) ise, madde kullanımının stresle başta çıkma stillerine göre anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Buna göre madde kullanımı eğilimi arttığında problem odaklı başta çıkma yaklaşımının azaldığı, davranışsal ve zihinsel olarak boş verme, kabullenme gibi duygu odaklı başta çıkma yaklaşımının arttığı tespit edilmiştir. Karahan ve Koç (2005) da stres yaratan bir durum karşısında bireyin, olumsuz duygularla başta çıkmada probleme odaklanma ve durumu değiştirme yerine madde kullanma davranışı sergilediğini ifade etmiştir. Bray, Fairbank ve Marsden (1999) ordu mensuplarıyla yaptığı çalışmada madde kullanımının stresle başta çıkmada farklılık gösterdiğini bulmuşlardır. Buna göre bireyler maddeyi stresle başta çıkma mekanizması olarak kullandıkları ve problemi çözen bir araç olarak maddeyi gördükleri sonucuna varmışlardır. Aynı şekilde duygu odaklı, kaçınmacı ve uyumsuz başta çıkmanın madde kullanımını artırdığı ve madde kullanımına olumsuz etki ettiği tespit edilmiştir (Britton, 2004; Walitzer ve Dearing, 2006). Benzer şekilde Hasking ve arkadaşları (2011) yaptıkları araştırma sonucuna göre, kaçınmacı başta çıkma yaklaşımının madde kullanımını artırdığını ifade etmişlerdir. Thoits (1994) de aile ve iş hayatında karşılaştıkları problemleri çözemeyen, problem çözme yeteneğinden yoksun olan bireylerin madde kullanmaya daha yatkın olduğunu bulmuştur.

Araştırma da ele alınan diğer bir değişken ise depresyon düzeyidir. Bulgulara göre, depresyon puanlarının madde kullanımına göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmüştür. Buna göre madde kullanan erbaş ve erlerin depresyon boyutundan aldıkları ortalama puanlar, madde kullanmayan erbaş ve erlerin

depresyon boyutundan aldıkları ortalama puanlardan daha yüksek çıkmıştır. Sonuçlara göre madde kullanan erbaş ve erlerin, madde kullanmayan erbaş ve erlere göre depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu ve daha fazla depresif özellikler sergiledikleri söylenebilir. Alanyazında bu bulguları destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Özbay ve arkadaşlarının (1991) ergenlerde madde kullanımının depresyonla ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında, madde kullanımının depresyon düzeylerine göre anlamlı bir farklılaşmanın varlığını belirtmişlerdir. Evren ve Ögel (2003) de araştırmalarında, madde kullanan bireylerin depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Şireli (2012), depresyon tanısı almış ergenler üzerinde bir çalışma yapmıştır. Madde kullanım öyküsü olan ergenlerin depresyon oranının, madde kullanım öyküsü olmayan ergenlerin depresyon oranından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Benzer şekilde Saraçlı (2007) da, madde kullanan öğrenciler üzerinde yaptığı çalışmada, depresyon düzeyleri daha yüksek olan öğrencilerin daha fazla madde kullandıklarını tespit etmiştir. Diğer bir çalışmada (Pelissier ve O'Neil, 2000) ise, kullanılan madde türünün artmasıyla depresyon düzeyinin anlamlı şekilde arttığı bulunmuştur. Brooner, King, Kidorf, Schmidt ve Bigelow (1997) de eroin bağımlıları üzerinde yaptıkları çalışmalarında, en yaygın olarak görülen bozukluğun depresyon olduğu sonucuna varmışlardır. Hantaş, Maner, Erkıran, Turan ve Gökalp (2003) madde kullanım bozuklukları üzerindeki araştırmalarında, madde bağımlılığı olan grubun daha fazla depresif özellikler sergilediklerini bulmuşlardır. Madde kullanımı ile yapılan diğer bir çalışmada (Öner, Tamam, Levent ve Öner, 2002) da benzer şekilde anlamlı bir ilişki bulunmuş ve madde kullananlarda yüksek oranda depresyon tanısı çıkmıştır. Sonuç olarak madde kullanan erbaş ve erlerde, madde kullanımına bağlı olarak depresyon düzeyinin daha yüksek olduğu ve madde kullanmayan erbaş ve erlere göre daha fazla depresif özellikler gösterdikleri söylenebilir.

Madde kullanan erbaş ve erlerin, anne babaya bağlanma, stresle başa çıkma ve depresyon puanlarının bağımlılık profil indeksi düzeylerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Anlamlı farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için Post Hoc çoklu karşılaştırma (Tukey) analizi yapılmıştır. Bulgulara göre; ABBÖ'de anne ilgi/kontrol, baba ilgi/kontrol, baba aşırı koruma boyutu, BÇSÖ-KF'da madde kullanımı alt boyutu ve depresyon boyutu ile bağımlılık profil indeksi

düzeyleri anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Bağımlılığın madde kullanımında şiddet göstergesi olabileceği düşünüldüğünde, bağımlı olanlarda ölçek puanlarının daha yüksek olması gerektiği ifade edilmiştir (Ögel, Aksoy, Topuz, Liman ve Coşkun, 2005).

Bu sonuca göre anne/ilgi kontrol boyutunda düşük bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler ile orta bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler açısından, düşük bağımlılık geliştirilenler lehine anlamlı olarak farklılaşmıştır. Baba aşırı koruma boyutunda düşük bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler ile yüksek bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler açısından, yüksek bağımlılık geliştirenler lehine anlamlı olarak farklılaşmıştır. Baba ilgi/kontrol koruma boyutunda düşük bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler ile orta bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler açısından, düşük bağımlılık geliştirenler lehine anlamlı olarak farklılaşmıştır. Bu sonuca göre anne baba ilgi/kontrol boyutunda düşük bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler anne ve babalarını, orta bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler göre daha ilgili ve daha az kontrol edici olarak algıladıkları; aynı şekilde baba aşırı koruma boyutunda düşük bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erlerin, yüksek bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erlere göre babalarını daha fazla aşırı koruyucu olarak algıladıkları söylenebilir. Alanyazında bu konu ile yapılmış çalışma sayısı sınırlı olsa da bulguları destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Yancar (2005), madde bağımlılarında kişilik özellikleri ve bağımlılık şiddeti ile ilgili yaptığı çalışmasında aile sorunları olanların kişilerin daha fazla bağımlılık şiddeti geliştirdiğini belirtmiştir. Benzer bir çalışmada (Dixon, McNary ve Lehman, 1998) da madde bağımlılığı geliştirenlerin, bağımlılık şiddeti ile aile sorunlarının diğer gruplara göre daha fazla olduğu bildirilmiştir.

Başa çıkma stilleri alt boyutu madde kullanımının bağımlılık profil indeksi düzeylerine göre anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Madde kullanımı dışındaki başa çıkma stilleri alt boyutları, bağımlılık profil indeksi düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmamıştır. Buna göre, madde kullanımı boyutu, düşük bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler ile orta bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler açısından, orta bağımlılık geliştirenler lehine anlamlı farklılaşmıştır. Aynı zamanda düşük bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler ile yüksek bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler açısından, yüksek bağımlılık geliştirenler lehine anlamlı farklılaşmıştır. Bu sonuca göre madde kullanımı boyutunda yüksek bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erlerin ortalama puanları, düşük ve orta

bağımlılık geliştiren erbaş/erlerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Alanyazında bu konu ile yapılmış çalışma sayısı sınırlı olsa da bulguları destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Mezzich, Tarter, Kirisci, Hsieh ve Grimm (1995) çalışmalarında, madde bağımlılığı şiddeti ile başa çıkma yolları arasında doğrudan anlamlı bir ilişki bulmamışlardır (akt., Franken, Hendriks, Haffmans ve Meer, 2001). Diğer bir çalışmada (Hamdan-Mansour, Puskar ve Sereika, 2007) da, madde kullanımı ile kaçınmacı tür başa çıkma arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Madde kullananların bağımlılık şiddetinin yüksek olduğu sonucu çıkmıştır.

Depresyon boyutu, bağımlılık profil indeksi düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmıştır. Buna göre, depresyon boyutu yüksek bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler ile orta bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler açısından, yüksek bağımlılık geliştirenler lehine anlamlı farklılaşmıştır. Aynı zamanda yüksek bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler ile düşük bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erler açısından, yüksek bağımlılık geliştirenler lehine anlamlı farklılaşmıştır. Bu sonuca göre yüksek bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erlerin depresyon düzeyinin, düşük ve orta bağımlılık şiddeti geliştiren erbaş/erlerin depresyon düzeyinden daha yüksek olduğu söylenebilir. Alanyazında bu bulguları destekleyen çalışmalar mevcuttur. Örneğin Rounsaville, Weissman, Kleber ve Wilber (1982), madde bağımlılarında depresyon görülme sıklığını belirlemeyi amaçlayan araştırmalarında, depresyon ile madde bağımlılık şiddeti arasında anlamlı bir farklılaşma tespit etmişlerdir. Buna göre madde bağımlılık şiddeti yüksek olanların depresyon düzeyinin de yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Şenel (2013) de alkol sorunu olan bireylerle yaptığı çalışmasında, bağımlılık ile depresyon arasında anlamlı bir farklılaşma bulmuştur. Aynı şekilde İnce, Doğruer ve Türkçapar (2002) da madde bağımlıları ile yaptıkları çalışmalarında, depresyon düzeyi ile madde bağımlılığın anlamlı olarak farklılaştığını bulmuşlardır. Madde bağımlılığı şiddeti arttıkça depresyon düzeyi de artmaktadır.

Sonuç olarak, anne babaları tarafından aşırı korunan ve yetersiz ilgi gören katılımcıların daha fazla madde kullanımı davranışı sergilediklerinden yola çıkarak, bu kapsamda ailelere yönelik eğitici seminerlerin verilmesi ve madde kullanımı önleme programları hazırlanıp, bu programlara ailelerin de dâhil edilmesinin katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Stresle başa çıkmada uyumlu stillerin kullanılmasının madde kullanımı riskinin azalmasına yardımcı olduğu

bulunmuştur. Bu nedenle stresle başa çıkma da uygun başa çıkma yöntemlerinin öğretilmesi yönünde programların hazırlanması ve uygulanması faydalı olacaktır. Madde kullanımını azaltan diğer bir koruyucu faktör de ebeveyne güvenli bağlanma durumudur. Bu nedenle yapılacak eğitimlerde, aile ilişkileri ile madde kullanımı arasındaki ilişkiden yola çıkarak sağlıklı ebeveyn tutumları ve ailelerde iletişim şekilleri konularında eğitici ve bilgilendirici etkinliklerin yer alması yararlı olacaktır. Araştırmada madde kullanımı, aile faktörlerinden olan anne babaya bağlanma açısından incelenmiştir. İleride yapılacak çalışmalarda aile ile ilgili demografik değişkenlerin, anne baba tutumlarının ve aile içi ilişkilerinin ele alınması madde kullanımı ile aile faktörü arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Askerî ortamda meydana gelen firar, disiplin suçları, kişilerarası ilişkilerdeki sorunlar, kendine zarar verici davranışlar, askerî ortama uyum sorunları, intihar vb. gibi oluşabilecek olumsuz durumların ve olayların önüne geçmek hayati önem taşımaktadır. Erbaş ve erlerin böyle olumsuz davranışlar içerisine girmemeleri için karşılaştıkları stres, kaygı ve gerilim durumlarını doğru zamanda ve doğru yerde yönetmek zorundalar. Madde kullanımı gibi zararlı ve yıkıcı davranışlar içerisine girilmemesi için, pasif başa çıkma yöntemleri yerine etkili başa çıkma yöntemlerinin kullanılması önemlidir. Bu kapsamda sıralı amirler ve rehberlik ve danışma merkezlerinde (RDM) çalışan psikolojik danışman/psikologlar tarafından, özellikle askerliğe uyum süreci olan ilk üç ayda erbaş/erlere stres yönetimi, öfke kontrolü, madde kullanımının zararları vb. eğitici eğitimlerinin verilmesinin, hem sosyal hem de akademik destek açısından faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Extended Abstract

Examining of the Attachment Style to Parents, Depression Levels, and Stress Management Styles of Private Soldiers in terms of Substance Abuse*

Kemal Koçhan^a

Tahsin İlhan^b

Abstract

This study compares parental attachment, coping strategies, and depression scores of soldiers and recruits who use substances with those who do not. Furthermore, we also explore reasons for substance use of the soldiers and recruits and how their parental attachment, coping strategies, and depression scores differentiate by the absence and severity of the addiction. The study group comprised 200 soldiers and recruits (all of them were male) who served in a Turkish Infantry Training Brigade Command in 2014, of whom 100 were substance abusers and 100 were not. The age of the participants ranged from 20 to 32 ($\bar{X} = 21.69$, $SD = 2.38$). The Personal Information Form, the Addiction Profile Index Questionnaire, the Parental Bonding Instrument, the Coping Strategies Inventory Short-Form, and the Depression Anxiety Stress Scale were used for data collection. The data were analyzed using a frequency analysis, *t*-test, and one-way Analysis of Variance (ANOVA). The study results showed that parental attachment, coping strategies, and depression scores of substance abusers differed significantly compared to the scores of non-abusers. Furthermore, a significant number of substance abusers indicated that the attitudes and problems within the family were main reasons for starting to abuse substances.

Keywords: Substance use • Parental attachment • Coping with stress • Depression • Soldiers and recruits

* The present study was derived from Kemal Koçhan's master's thesis titled "Investigation of Parental Attachment and Coping Strategies, Depression Scores Associated with Substance Use Status in Soldiers and Recruits" which was carried out under supervision of Associate Prof. Tahsin İlhan.

a Corresponding author

Kemal Koçhan, Turkish Military Academy, Devlet Mah. Kara Harp Okulu Cd. Çankaya, Ankara 06654 Turkey

Research areas: Coping with stress; Drug use

Email: kkochan@kho.edu.tr

b Assoc. Prof. Tahsin İlhan (PhD), Department of Guidance and Psychological Counseling, Faculty of Education, Gaziosmanpaşa University, Tokat Turkey

Research areas: Coping with stress; Counseling competences; Educational supervision; Personality; Marriage, and family counseling

Email: tahsin.ilhan@gop.edu.tr

Although substance abuse in Turkey seems lower compared with other countries, studies conducted by Turkish Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction [TUBİM], (2013) showed that the issue of substance abuse is gradually increasing and that the large youth population appears as a significant and serious risk factor (Evcin, 2014). The prominent reason that causes individuals to indulge in drug abuse is the family in which they are raised and the environment in which they live (Beyazyürek & Şatır, 2000). Depending on this, it is noted that the average age of substance abuse is gradually decreasing, and substance abuse is increasing swiftly (Çalgı & Erten, 2014). As a result of a study conducted by Gezek (2007), it was observed that 88% of substance abusers committed crimes at least once. It has also been observed that the use of other addictive substances (predominantly smoking, alcohol, and cannabis) is increasing (Öztürk, 2004).

Kılıç (2007) emphasized the necessity for parents to have a democratic attitude towards substance abuse. As a matter of fact, factors increasing the family-related risks were established to be associated with substance abuse (Ögel, Taner, Eke, & Erol, 2004). An increase in parents' attention causes a decrease in the risk of substance abuse (Tanter, Sambrano, & Dunn, 2002). The attitudes of parents constitute a role model for children (Kaya, Bozaslan, & Genç, 2012) since the child learns and adopts everything from the family (Bulut, 1983). A positive attitude shown by parents bears significance for children to become individuals at peace with themselves (Kaya et al., 2012). The structure of a family in which a child is raised affects his or her social development (Yavuzer, 1993). In addition, healthy relationships established within the family were suggested to protect children from peer pressure (Ünlü & Evcin, 2010). The parenting style of the family determines whether the child develops an adaptive personality (Sarı, 2007). In a study (Peterson, Bush, & Supple, 1999 as cited in Kılıç, 2007), it was suggested that substance abuse was observed to a lesser extent in individuals feeling close to their families.

It was observed that substance abuse was higher among individuals with weak relationships with their parents (Gezek, 2007; Gürol & Ögel, 1996; Korkut, 2004). In a study conducted in Turkey (Tamar, Ögel, & Çakmak, 1997), substance abuse was higher among young adults who had father has low education level. In a similar study, Gezek (2007) suggested that young

individuals make an effort to replace positive emotional reactions that they cannot find in their families with other behaviors. Parents abusing substances was also noted among the risks for substance abuse (Alikashiřođlu, 2005).

Attachment styles also hold a significant place in substance abuse. According to Bowlby (1969), attachment is a strong tie developed by the child with people in general, particularly with parents, who meet their needs. The ties established between the child and the people who raise them are noted to have an effect on development throughout their lives. Kapçı and Küçüker (2006) also reported that the manner of attachment during the first years of life affects mental health. It was noted that individuals develop their relationships based on the quality of their attachment styles (Günaydın, Selçuk, Sümer, & Uysal, 2005). Ainsworth, Blehar, Waters, and Wall (1978) noted secure attachment, insecure/ambivalent, and insecure/avoidant attachment styles based on the theory by Bowlby (1969). Secure attachment allows children to control their instincts, and has been observed to be a protective factor for substance abuse (Drapela & Mosher, 2007) and successfully managing stress (Janssen, Schuengel, & Stolk, 2002). In insecure attachment (i.e. ambivalent and avoidant), improper behaviors such as negative self-esteem, antisocial tendencies, and telling lies have been observed (İlhan, 2012). Individuals with insecure attachment were found to be involved in more risky behaviors (Görgün, Tiryaki, & Topbaş, 2010).

Researchers reported that individuals abusing substances experienced more issues in managing stress compared to individuals not abusing substances (Hasking, Lyvers, & Carlopio, 2011; Holahan, Moos, & Holahan, 2001). It was suggested that individuals abusing substances were not able to manage stress, and turned to substances instead of finding solutions to problems (Aki, Arıkan, & Işıklı, 2008). It was also noted that substance abuse was chosen to lower stress (Garland, Boettiger, & Howard, 2011), and the risk of depression was higher later in life for individuals abusing substances at a young age (Nurmedov, 2011).

In a study conducted on private soldiers (Bakır et al., 2003), the education levels of soldiers and their parents, their circles of friends, and socio-economic statuses were established as risk factors. Sevincok, Küçükardalı, and Dereboy (1997) conducted studies on the frequency of substance abuse of recruits and their ages. However, the literature specifies that family-related (i.e. attachment) and personal (i.e. coping) factors affecting substance use bear importance, and

that substance abusers are more inclined to depression (Parker & Roy, 2001) and have maladaptive coping strategies and insecure attachment styles (Drapela & Mosher, 2007; Hasking et al., 2011). It has been observed that studies conducted on private soldiers in Turkey are limited in this sense. This study is considered significant due to an insufficient number of studies currently available on this issue which include not only private soldiers who abuse substances, but also comparisons with a healthy group during the first three months of service, which is the period of adaptation to a military environment, posing a risk in terms of substance abuse.

Aim of the Study

The aim of the present study is to investigate whether soldiers' and recruits' attachment styles, depression levels, and styles of dealing with stress differ based on substance abuse or not.

Method

This is a comparative study (one of the relational screening models) of private soldiers' styles of attachment to parents, ways of dealing with stress, and depression scores among substance abusers and non-substance abusers.

Population and Sampling

Sampling was established by deviant sampling, which is a purposive sampling method (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2012). The study group consisted of a total of 200 individuals, including 100 private soldiers who were doing their military service in Turkey in 2014 at a training brigade command and were found to have abused substances, and another 100 private soldiers who did not abuse substances; these were requested from the battalion by an official letter. The age of the participants ranged from 20 to 32 ($\bar{X} = 21.69$, $SD = 2.38$). Of the participants, 80.50% were single, 10.50% were engaged, and 9% were married, and all of them were male.

Data Collection Tools

Personal Information Form: The Personal Information Form, which consisted of 15 questions, was prepared by the researchers to obtain demographic information from the participants. In this form they were asked to identify their general statuses of age, marital status, education level, place of residence, parents' education levels, age of first substance abuse, and reason for starting to abuse substances.

Addiction Severity Index Scale (ASI): The Addiction Severity Index (ASI) was developed by Ögel, Evren, Karadağ, and Gürol (2012). The scale consisted of 37 questions and five sub-dimensions. The scale was found to be sensitive to both alcohol and non-alcohol substance abuse. Each sub-scale was scored within itself and the score of each sub-scale determined the total equiponderant ASI score.

Coping Styles Scale Short Form (CSS-SF): The Coping Styles Scale Short Form (CSS-SF) was developed by Carver, Scheier, and Weintraub (1989) and was then established with fewer articles by Carver (1997) based on the long form. It was adapted to Turkish by Bacanlı, Sürücü, and İlhan (2013). The scale consisted of 28 articles and 14 sub-dimensions with each dimension having two articles. A higher CSS-SF score obtained in the sub-dimensions indicated that the said dimensions were more frequently used.

Parental Bonding Instrument (PBI): The Parental Bonding Instrument (PBI) was developed by Parker, Tupling, and Brown (1979) based on the attachment theory of Bowlby (1969). The perceived behavior of the mother and father can be scored separately according to these two dimensions. The scale was adapted to Turkish by Kapçı and Küçüker (2006). The interest dimension, which also included behavioral control by the parents of their children, was labeled as interest/control, and the second dimension, which consisted of articles of overprotection behaviors, was labeled as overprotection. In the study, high scores were evaluated as positive attachment. Dimensions that produced an internal consistency coefficient lower than 0.50 were not included in the analyses (Nunnally, 1967 as cited in Öztürk, 2011).

Depression, Anxiety, and Stress Scale (DAS): The Depression, Anxiety, and Stress Scale (DAS) was developed by Lovibond and Lovibond (1995).

The DAS consists of a total of 42 articles, 14 of which were associated with depression, 14 with anxiety, and 14 with stress. High scores obtained from the dimensions indicated that the individual has the problem in question. Total scores of the scale range between 0 and 42 for each sub-dimension. The scale was adapted to Turkish by Akın and Çetin (2007).

Collection and Analysis of Data

A total of 200 individuals (100 private soldier recruits who were substance abusers and another 100 who did not abuse substances) were included in the study, which was conducted in 2014. In the study, the percentage and frequency analysis, *t*-test, one-way ANOVA, and post-hoc multiple comparison test (Tukey) analysis were conducted to determine in which groups the differences were present.

Findings

Findings Concerning Frequency Analysis

A frequency analysis was conducted to find an answer to the question, “What is the age of first substance abuse and reasons for substance abuse of the recruits?” Analysis results are presented in Table 1.

Variables	Categories	<i>n</i>	%
Age of Starting Substance Abuse	Age 8–14	17	17.00
	Age 15–19	76	76.00
	Age Above 20	7	7.00
Total		100	100
Reason to Start Abusing Substance	Family Related Reasons	42	42.00
	Circle of Friends and Curiosity	27	27.00
	Reasons Based on Family and Circle of Friends	26	26.00
	Reasons Based on Opposite Sex	5	5.00
Total		100	100

Of the participants, 17% started abusing substances in the age range of 8–14 years old, 76% began during the 15–19 year-old range, and only 7% started after the age of 20. As for the reason for starting substance abuse, there was no

single reason for participants, but top reason was family-related. Almost half of participant (42%) indicated family related reason and second was circle of friends and curiosity (27%).

Findings of the *t*-Test and One-way ANOVA Analyses

A *t*-test was conducted to analyze whether coping styles differ based on substance abuse status. As observed in Table 2, all subscale of coping strategies (except turning to religion subscale) scores of substance abusers significantly differed compared to scores of non-abusers. Non-substance abusers had significantly higher scores on adaptive coping strategies (i.e. positive reinterpretation, humor, planning) than substance abusers. The non-substance abusers also had lower scores on maladaptive coping strategies (i.e focus on and venting of emotions, denial, behavioral disengagement, substance use) compared to substance abusers.

Table 2
Differences in t-Test Findings on Stress Coping Style Sub-dimensions Based on Whether or not Abusing Substances

Variables	Status of Substance Abuse	<i>n</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Positive Reinterpretation	Abuser	100	4.75	1.41	-5.34	.00*
	Non-abuser	100	5.90	1.61		
Focus on and venting of emotions	Abuser	100	4.81	1.93	2.03	.04*
	Non-abuser	100	4.30	1.59		
Denial	Abuser	100	4.84	1.80	3.16	.00*
	Non-abuser	100	4.06	1.68		
Turning to Religion	Abuser	100	6.44	1.70	-.96	.33
	Non-abuser	100	6.66	1.53		
Humor	Abuser	100	3.79	2.02	-2.38	.01*
	Non-abuser	100	4.40	1.56		
Behavioral disengagement	Abuser	100	4.96	1.61	8.40	.00*
	Non-abuser	100	3.20	1.33		
Substance Use	Abuser	100	6.45	1.79	14.61	.00*
	Non-abuser	100	3.07	1.45		
Planning	Abuser	100	5.03	1.39	-3.53	.00*
	Non-abuser	100	5.85	1.85		

*p < .05.

A *t*-test was conducted in order to establish the difference of depression scores, attachment to parents, and their sub-dimensions in terms of whether or not the participants were abusing substances. In attachment to parents, both the

interest/control and overprotection dimensions scores as well as the total scores were higher among abusers compared to non-abusers. As can be observed in Table 3, attachment and depression scores of substance abusers differed significantly compared to the scores of non-abusers.

Table 3
t-Test Findings of the Difference of Depression, Attachment to Parents, and their Sub-dimensions Based on Substance Abuse or No Substance Abuse

Variables	Status of Substance Abuse	<i>n</i>	<i>X</i>	<i>S</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Mother–Overprotection	Abuser	100	10.69	4.59	-2.92	.00*
	Non-abuser	100	12.48	4.04		
Mother–Interest Control	Abuser	100	31.60	6.49	-12.97	.00*
	Non-abuser	100	44.02	7.03		
Father–Overprotection	Abuser	100	9.52	3.63	-4.60	.00*
	Non-abuser	100	12.25	4.69		
Father–Interest Control	Abuser	100	26.86	6.72	-13.18	.00*
	Non-abuser	100	41.27	8.61		
Mother Attachment Total	Abuser	100	44.08	7.72	-9.57	.00*
	Non-abuser	100	54.71	7.97		
Father Attachment Total	Abuser	100	36.38	7.38	-13.98	.00*
	Non-abuser	100	53.52	7.78		
Depression	Abuser	100	25.14	9.37	13.35	.00*
	Non-abuser	100	8.39	8.32		

* $p < .05$.

A *t-test* was conducted in order to establish the difference of ASI scores of the private soldiers in terms of the education levels of parents. As can be observed in Table 4, no difference was present based on the education levels of parents among the total scores and among the rest of the sub-dimensions, other than the diagnosis sub-dimension.

ANOVA test was conducted in order to test whether the attachment to parents differed based on the Addiction Severity Index (ASI). As can be observed in Table 5, mean scores of the private soldiers obtained from the attachment to parents scales, except for the total score, from the attachment from parents and mother overprotection sub-dimension differed based on ASI levels. Post-hoc multiple comparison (Tukey) analysis was conducted in order to establish between which groups the significant difference occurred.

Table 4
t-Test Findings of the Differences in ASI and its Sub-dimensions Based on the Education Levels of Parents

Variables	Level of Education	N	X	S	t	p
Addiction Severity Index Total	Mother Literate Elementary School and Above	52 48	13.15 11.79	3.14 3.83	-1.93	.05
	Father Literate Elementary School and Above	34 66	13.29 12.09	3.22 3.65		
Substance Abuse Characteristics	Mother Literate Elementary School and Above	52 48	3.65 3.18	1.39 1.63	-1.53	.12
	Father Literate Elementary School and Above	34 66	3.76 3.25	1.37 1.58		
Diagnosis	Mother Literate Elementary School and Above	52 48	17.17 14.75	4.33 6.10	-2.27	.02*
	Father Literate Elementary School and Above	34 66	17.52 15.22	4.90 5.46		
Effects on Life	Mother Literate Elementary School and Above	52 48	26.71 24.74	7.56 8.81	-1.36	.17
	Father Literate Elementary School and Above	34 66	27.82 24.51	7.01 8.61		
Strong Urge	Mother Literate Elementary School and Above	52 48	11.40 10.20	3.35 3.71	-1.69	.09
	Father Literate Elementary School and Above	34 66	11.58 0.43	3.00 3.77		
Motivation	Mother Literate Elementary School and Above	52 48	8.98 8.35	2.76 2.86	-1.11	.26
	Father Literate Elementary School and Above	34 66	8.58 8.72	2.75 2.86		

* $p < .05$.

Table 5
ANOVA Findings of the Difference of the Attachment to Parents Based on ASI Levels

Variables	Levels	N	$\bar{X}$	S	F	p	Difference (Tukey)
Mother Overprotection	1.Low Addiction Severity	28	10.10	5.16	.49	.61	
	2.Medium Addiction Severity	35	11.25	4.62			
	3.High Addiction Severity	37	10.59	4.13			
Mother Interest Control	1.Low Addiction Severity	28	34.64	6.92	5.12	.00*	1>2
	2.Medium Addiction Severity	35	29.65	6.48			
	3.High Addiction Severity	37	31.13	5.42			
Father Overprotection	1.Low Addiction Severity	28	8.10	3.05	3.37	.03*	3>1
	2.Medium Addiction Severity	35	9.74	3.55			
	3.High Addiction Severity	37	10.37	3.86			
Father Interest Control	1.Low Addiction Severity	28	30.42	6.72	7.57	.00*	1>2
	2.Medium Addiction Severity	35	24.20	5.56			
	3.High Addiction Severity	37	26.67	6.66			
Mother Attachment Total	1.Low Addiction Severity	28	45.17	7.28	.41	.66	
	2.Medium Addiction Severity	35	43.45	9.08			
	3.High Addiction Severity	37	43.83	6.70			
Father Attachment Total	1.Low Addiction Severity	28	38.53	7.29	3.41	.03*	1>2
	2.Medium Addiction Severity	35	33.94	7.20			
	3.High Addiction Severity	37	37.05	7.15			

* $p < .05$.

The ANOVA test was conducted in order to establish whether the sub-dimensions of coping with stress and the mean depression scores differed based on ASI levels. As can be observed in Table 6, the rest of the mean scores of the sub-dimensions of coping with stress, except for substance abuse and mean depression scores, did not differ based on ASI levels.

Discussion

A significant number of the private soldiers who abuse substances (42%) indicated that the attitudes and problems within the family were reasons for starting to abuse substances. There are studies in the literature which support this finding. For instance, Evcin (2011) established that individuals not spending time with their families abused substances more frequently compared to those who spent time with their families. Similarly; Akfert, Çakıcı, and Çakıcı (2009) found that individuals who abuse substances suffer from maladaptation in the family environment. Another study (Kayır, İpekdağ, Evrensel, & Uzbay, 2000)

Table 6
ANOVA Findings of the Difference of Coping with Stress Sub-dimensions and Depression Based on ASI Levels

Variables	Levels	N	$\bar{X}$	S	F	p	Difference Tukey
Positive Reinterpretation	1.Low Addiction Severity	28	5.00	1.63	0.66	.51	
	2.Medium Addiction Severity	35	4.71	1.17			
	3.High Addiction Severity	37	4.59	1.46			
Focusing on and Exposure of Emotions	1.Low Addiction Severity	28	4.35	2.31	1.11	.33	
	2.Medium Addiction Severity	35	4.91	1.72			
	3.High Addiction Severity	37	5.05	1.80			
Denial	1.Low Addiction Severity	28	4.39	2.09	1.31	.27	
	2.Medium Addiction Severity	35	4.91	1.44			
	3.High Addiction Severity	37	5.10	1.85			
Leaning to Religion	1.Low Addiction Severity	28	6.57	1.83	0.13	.87	
	2.Medium Addiction Severity	35	6.34	1.47			
	3.High Addiction Severity	37	6.43	1.83			
Humorous Approach	1.Low Addiction Severity	28	3.42	1.77	1.23	.29	
	2.Medium Addiction Severity	35	4.20	2.01			
	3.High Addiction Severity	37	3.67	2.18			
Behavioral Interruption	1.Low Addiction Severity	28	4.50	1.81	1.63	.20	
	2.Medium Addiction Severity	35	5.08	1.26			
	3.High Addiction Severity	37	5.18	1.71			
Substance Abuse	1.Low Addiction Severity	28	5.32	2.27	9.45	.00*	3>1
	2.Medium Addiction Severity	35	6.68	1.49			
	3.High Addiction Severity	37	7.08	1.21			
Planning	1.Low Addiction Severity	28	5.21	1.28	0.50	.60	
	2.Medium Addiction Severity	35	5.05	1.34			
	3.High Addiction Severity	37	4.86	1.53			
Depression	1.Low Addiction Severity	28	20.89	8.99	7.99	.00*	3>1
	2.Medium Addiction Severity	35	24.00	9.34			
	3.High Addiction Severity	37	29.43	8.02			

* $p < .05$.

reported that a negative family environment posed a risk for substance abuse. In a study conducted on substance abuse (Saraçlı, 2007), individuals with no close relationship with their fathers were noted to more frequently abuse substances. Bircan and Erden (2011) also found that the interaction between the child and the father was an important factor in terms of substance abuse.

Based on the study results, the ASI scores of the private soldiers who abused substances did not differ according to the education levels of the parents. It was believed that the reasons for the absence of a difference included the similar education levels of the private soldiers and their parents and similar sociocultural

characteristics. These findings largely overlap with the findings in the literature. Görgün et al. (2010) did not find any differences according to the education levels of parents in their study on substance abuse and the styles of attachment. Similarly, Keskinoğlu et al. (2006) also reported that substance abuse did not differ based on the education levels of parents. Ceylan, Yanık, and Gencer (2005) investigated the attitudes of students towards substances, and concluded that substance abuse did not differ according to the education levels of parents.

In contrast, several studies exist in the literature reporting that substance abuse results from the education levels of parents. For instance, Erci (1999) reported that substance abuse differed according to the education level of the parents. Aras, Günay, Özcan, and Orçın (2007) found in their studies conducted on risky behaviors that substance abuse showed differences according to the education levels of the parents. Similarly, Hogan (2000) established that parents had lower education levels in cases of substance abuse. There are also studies reporting that a higher level of education of parents poses a risk for substance abuse (e.g., Şaşmaz et al., 2006).

Based on these findings, a difference was observed in substance abuse depending on the style of attachment to parents. The high scores obtained from the attachment sub-dimensions of the PBI indicate that parents are more concerned and less controlling, thus indicating positive attachment characteristics. Identically, lower scores are interpreted as parents being less concerned and more overprotective. The obtained findings show consistency with studies in the literature. Görgün (2009) established the families of substance abusers as unconcerned and overprotective. Aydoğdu and Çam (2013) found that adolescents with substance abuse disorders were insecurely attached to their families. Similarly, Tarı, Cömert, and Ögel (2014) also established that insecure attachment poses a risk in terms of substance abuse.

On the other hand; Cooper, Collins, and Shaver (1998) found that adolescents with secure attachment presented fewer risk-taking behaviors. Uluman (2011) concluded that positive attachment decreased substance abuse. Görgün et al. (2010) also found that negative attachment poses a risk for substance abuse. One study also reported that substance abuse resulted from insufficient concern (Rick & Vanheule, 2006).

Scores obtained from the rest of the sub-dimensions of the styles of coping with stress differ significantly with respect to substance abusers and non-substance abusers, except for the sub-dimensions of leaning to religion. The mean scores obtained from the sub-dimension of leaning to religion came out as quite close to each other. In a study conducted on substance abusers (Ögel, 1999), the majority believed in religion, but most of them also abused substances. Similarly, in other studies (Özbay, 2004, 2007), substance abuse was found not to significantly differ compared to being religious. There are also studies noting that it significantly differs. For instance, Koenig's (2001) study proposed that more religious individuals abused substances less. In another study (Ellison, Jason, Boordman, Williams, & Jakson, 2001), religious beliefs were reported to prevent individuals from abusing substances. Such a difference in the literature is believed to result from the diversity of the religious perception of individuals and the presence of intercultural differences (Bradby & Williams, 2006).

It was observed that the private soldiers who abused substances tended to utilize passive coping mechanisms, while those who did not abuse substances utilized active coping mechanisms more frequently. These findings support the outcomes of previous studies (Britton, 2004; Chelf & Ellis, 2002; Şenel, 2013; Tarhan, 2011; Walitzer & Dearing, 2006). Another study (Toker, Tiryaki, Özçürümez, & İskender, 2011) established that an emotion-oriented coping mechanism increases parallel to the increase in the tendency toward substance abuse. Karahan and Koç (2005) reported that the individual manifested the behavior of substance abuse instead of changing the condition that causes stress. In their study conducted on the members of the military; Bray, Fairbank, and Marsden (1999) found that substance abuse showed differences in dealing with stress. Identically, avoidant and maladaptive coping contributed to an increase in substance abuse (Britton, 2004; Walitzer & Dearing, 2006). Similarly, Hasking et al. (2011) reported that avoidant coping mechanisms increased substance abuse. Thoits (1994) also found that individuals who lack of problem solving skills in family life and work places tend to substance abuse.

Based on the findings, it was established that the private soldiers abusing substances had higher levels of depression compared to the private soldiers who did not. Özbay et al. (1991) reported that substance abuse significantly differed according to depression levels. Evren and Ögel (2003) and Sireli (2012) noted

higher levels of depression among individuals who abused substances. Similarly, Saraçlı (2007) also established that students with higher levels of depression abused substances more frequently. Another study (Pelissier & O'Neil, 2000) reported that the level of depression increased parallel to the increase in the type of substance abused. In their study conducted on heroin addicts, Brooner, King, Kidorf, Schmidt, and Bigelow (1997) established depression as a widespread disorder. Hantaş, Maner, Erkıran, Turan, and Gökalp (2003) found that the group with substance addiction manifested more characteristics of depression. In another study conducted on substance abusers (Öner, Tamam, Levent, & Öner, 2002), a higher rate of depression diagnosis emerged among substance abusers. As a result, it may be noted that the levels of depression were higher among private soldiers who abused substances, which stemmed from substance abuse.

A post-hoc multiple comparison (Tukey) analysis was conducted in order to establish in which groups the significant difference occurred. When addiction might be an indicator of the severity in substance abuse, it was noted that scale scores were expected to be higher among addicts (Ögel, Aksoy, Topuz, Liman, & Coşkun, 2005). Based on this, the private soldiers who developed low severity addiction under the parent interest/control dimension perceived their parents as more concerned and less controlling. In the dimension of father overprotection, the private soldiers who developed low severity addiction perceived their fathers as more overprotective. Although studies on this subject are limited in the literature, there are studies that support these findings. For instance, Yancar (2005) reported that the individuals with family issues developed higher addiction severity. In a similar study (Dixon, McNary, & Lehman, 1998), individuals developing substance addiction had higher severity of addiction compared to other groups.

Private soldiers had higher mean scores of high addiction severity under the substance abuse dimension, which is a coping styles sub-dimension. Despite the limited number of studies found in the literature on this subject, there are studies supporting this finding. For instance; Mezzich, Tarter, Kirisci, Hsieh, and Grimm (1995) did not find a directly significant correlation between the severity of substance addiction and coping styles (as cited in Franken, Hendriks, Haffmans, & Meer, 2001). Another study (Hamdan-Mansour, Puskar, & Sereika, 2007) concluded that the severity of addiction in substance abusers was high.

The depression levels of the private soldiers who developed high severity of addiction were higher. Existing studies in the literature support these findings. For instance, Rounsaville, Weissman, Kleber, and Wilber (1982) concluded that individuals with a high severity of substance addiction also had higher depression levels. Şenel (2013) also found a significant relationship between addiction and depression in individuals with drinking problems. Identically, İnce, Doğruer, and Türkçapar (2002) symptoms of depression were strongly and positively related to severity addiction.

Consequently, it is believed that providing families with educational seminars and preparing substance abuse prevention programs, and including families in such programs would prove to be helpful. The preparation of programs that educate people on appropriate coping mechanisms in stress management and their implementation would also be beneficial. It would be useful to include instructional and informative activities in these educational practices on issues such as healthy parental attitudes and communication methods in families. This study investigated substance abuse in terms of attachment to parents. It would be helpful in future studies to tackle parental attitudes and domestic relations to better understand the correlation between substance abuse and family factors. Effective coping mechanisms for dealing with stress are needed in order to prevent negative situations in the military, such as absences without leave, disciplinary actions, problems of adaptation to a military environment, and suicide. Within this scope, it was concluded that it would be beneficial to provide private soldiers with educational trainings such as stress management, anger control, and the harmful effects of substance abuse, especially during the first three months of military service by ranking superiors and psychological counselor/psychologists working at Guidance and Counselling Centers (GCC).

Kaynakça/References

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Akfert, S. K., Çakıcı, E. ve Çakıcı, M. (2009). Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 40-47.
- Akın, A., & Çetin, B. (2007). Depression Anxiety and Stress Scale (DASS): The study of validity and reliability. *Educational Science: Theory & Practice*, 7, 241-268.
- Aki, Ö. E., Arıkan, Z. ve Işıklı, S. (2008). Erken remisyonadaki alkol bağımlıları, en az bir yıldır remisyonunda olan alkol bağımlıları ve kontrol grubunun başa çıkma mekanizmaları açısından karşılaştırılması. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 45(2), 36-45.
- Alikaşifoğlu, M. (2005). Madde kullanımı risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Adolesan Sağlığı Sempozyum Dizisi*, 43, 73-83.
- Aras, Ş., Günay, T., Özcan, S. ve Orçın, E. (2007). İzmir ilinde lise öğrencilerinin riskli davranışları. *Anadolu Psikiyatri dergisi*, 8, 186-196.
- Aydoğdu, H. ve Çam, M. O. (2013). Madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve sosyal destek algıları yönünden karşılaştırılması. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 4(3), 137-144.
- Bacanlı, H., Sürücü, M. ve İlhan, T. (2013). Başa Çıkma Stilleri Ölçeği Kısa Formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13, 81-96
- Bakır, B., Güleç, M., Tümerdem, N., Özer, M., Kılıç, S. ve Hadse, M. (2003). İstanbul ve Ankara'daki bir grup asker arasında sigara içme sıklığı ve bunu etkileyen faktörler. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45(1), 53-57.
- Beyazyürek, M. ve Şatır, T. T. (2000). Madde kullanım bozuklukları. *Psikiyatri Dünyası*, 4, 50-56.
- Bircan, S. ve Erden, G. (2011). Madde bağımlılığı: Aile ile ilgili olası risk faktörleri, algılanan ebeveyn kabul-reddi ve çocuk yetiştirme stilleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 18(3), 211-222.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Volume: I. Attachment*. New York, NY: Basic Books.
- Bradby, H., & Williams, R. (2006). Is religion or culture the key feature in changes in substance use after leaving School? Young Punjabis and a comparison group in Glasgow. *Ethnicity and Health*, 11(3), 307-324.

- Bray, R. M., Fairbank, J. A., & Marsden, M. E. (1999). Stress and substance use among military women and men. *American Journal of Drug Alcohol Abuse*, 25(2), 239-256.
- Britton, P. C. (2004). The relation of coping strategies to alcohol consumption and alcohol-related consequences in a collage sample. *Addiction Research and Theory*, 12(2), 103-114.
- Brooner, R. K., King, V. L., Kidorf, M., Schmidt, C. W., & Bigelow, G. E. (1997). Psychiatric and substance use comorbidity among treatment-seeking opioid abusers. *Archives of General Psychiatry*, 54, 71-80.
- Bulut, I. (1983). Parçalanmış aileden gelen çocukların davranış özellikleri hakkında bir araştırma. *Hacettepe Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 1(2), 79-111.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Carver, C. S. (1997). You want to measure coping but your protocol's too long: Consider the brief COPE. *International Journal of Behavioral Medicine*, 4(1), 92-100.
- Carver, C. S., Scheier, M. F., & Weintraub, J. K. (1989). Assessing Coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 267-283.
- Ceylan, E., Yanık, M. ve Gencer, M. (2005). Harran Üniversitesine kayıt yaptıran öğrencilerin sigaraya karşı tutumlarını etkileyen faktörler. *Türk Toraks Dergisi*, 6(2), 144-150.
- Chelf, D. M., & Ellis, J. B. (2002). Young adults who were sexually abused: Demographics as predictors of their coping behaviours. *Child Abuse & Neglect*, 26, 313-316.
- Cooper, M. L., Colins, N. L., & Shaver, P. R. (1998). Attachment styles emotional regulation and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1380-1397.
- Çalgı, B. ve Erten, R. (2014). Başkalarının hayatı kendi aynamız olursa. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 1(2), 115-118.
- Dixon, L., McNary, S., & Lehman, A. F. (1998). Screening for mental illness with the addiction severity index. *American Journal on Addictions*, 155(2), 239-243.
- Drapela, L. A., & Mosher, C. (2007). The conditional effect of parental drug use on parental attachment and adolescent drug use: Social control and social development model perspectives. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 16, 63-87.
- Ellison, C., Jason, G., Boardman, D., Williams, D. R., & Jakson, J. S. (2001). Religious involvement, stress and mental health: Findings from the 1995 Detroit area study. *Social Forces*, 80(1), 215-249.

- Erci, B. (1999). Lise öğrencilerinde madde bağımlılığı ve etkileyen ailesel faktörler. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokul Dergisi*, 2(1), 83-93.
- Evcin, U. (2011). *Lise gençlerinin vakit geçirdiği ortamların madde kullanımı davranışı üzerindeki etkileri: Bayrampaşa örnekleme* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Evcin, U. (2014). Alkol ve madde kullanımı ile ilgili dünyanın en büyük okul anketi: ESPAD üzerine bir değerlendirme. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 1(2), 135-142.
- Evren, C. ve Ögel, K. (2003). Alkol/madde bağımlılarında dissosiyatif belirtiler ve çocukluk çağı travması, depresyon, anksiyete ve alkol/madde kullanımı ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4, 30-37.
- Franken, I. H. A., Hendriks, V. M., Haffmans, P. M. J., & Meer, C. W. (2001). Coping style of substance abuse patients: Effects of anxiety and mood disorder on coping change. *Journal of Clinical Psychology*, 57(3), 299-306.
- Garland, E. L., Boettiger, C. A., & Howard, M. O. (2011). Targeting cognitive – affective risk mechanism in stress-precipitated alcohol dependence: An integrated biopsychosocial model of automaticity, allostatis and addiction. *Medical Hypotheses*, 76(5), 745-754.
- Gezek, F. (2007). *Sokakta yaşayan gençlerin aile yapısı ve madde bağımlılığı arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Görgün, S. (2009). *K.T.Ü. Öğrencilerinde madde kullanımı ve anne babaya bağlanma biçimleri ile ilişkisi* (Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Trabzon). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Görgün, S., Tiryaki, A. ve Topbaş, M. (2010). Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 305-312.
- Günaydın, G., Selçuk, E., Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). Ebeveyn ve Arkadaşlara Bağlanma Envanteri Kısa Formunun psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 13-23.
- Gürol, D. T. ve Ögel, K. (1996). *Aile ve bağımlılık*. <http://www.ogelk.net/Dosyadepo/aile.pdf> adresinden 10 Nisan 2014 tarihinde edinilmiştir.
- Hamdan-Mansour, A. M., Puskar, K., & Sereika, S. M. (2007). Perceived social support, coping strategies and alcohol use among rural adolescents/USA sample. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 5(1), 53-64.

Hantaş, Y., Maner, F., Erkıran, M., Turan, F. ve Gökalg, P. (2003). Alkol-madde kullanım bozukluğu olan kadınlarda yeme özellikleri ve yeme bozuklukları taraması. *Düşünen Adam*, 16(1), 24-27.

Hasking, P., Lyvers, M. ve Carlopio, C. (2011). The relationship between coping strategies, alcohol expectancies, drinking motives and drinking behaviors. *Addictive Behaviors*, 36(5), 479-487.

Hogan, M.J. (2000). Diagnosis and treatment of teen drug use. *Medical Clinics of North America*, 84, 927-966.

Holahan, C. J., Moos, R. H., & Holahan, C. K. (2001). Drinking to cope, emotional distress, and alcohol use and abuse: A ten-year model. *Journal of Studies on Alcohol*, 62(2), 190-198.

İlhan, T. (2012). Çocuk suçluluğunda ailesel faktörler: Ebeveyne bağlanma. *HUKAB Dergi*, 1, 42.

İnce, A., Doğruer, Z. ve Türkçapar, M. H. (2002). Erken ve geç başlangıçlı erkek alkol bağımlılarında sosyodemografik, klinik ve psikopatolojik özelliklerin karşılaştırılması. *Klinik Psikiyatri*, 5, 82-91.

Janssen, C. G. C., Schuengel, C., & Stolk, J. (2002). Understanding challenging behaviour in people with severe and profound intellectual disability: A stress attachment model. *Journal of Intellectual Disability Research*, 46(6), 445-453.

Kapçı, E. G. ve Küçeker, S. (2006). Ana Babaya Bağlanma Ölçeği. Türk üniversite öğrencilerinde psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 286-295.

Karahan, T. F. ve Koç, H. E. (2005). Üniversite öğrencilerinin alkol ve sigara kullanım sıklığına göre stresle başa çıkma tarzlarının incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 6(2), 113-131.

Kaya, A., Bozaslan, H. ve Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözüme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.

Kayır, H., İpekdal, İ., Evrensel, A. ve Uzbay, İ. T. (2000). GATA Askeri Tıp Fakültesinde gerçekleştirilen madde bağımlılığı konulu paneli dinlemeye gelenlerde bağımlılık yapıcı madde kullanımının anket yöntemi ile sorgulanması. *Bağımlılık Dergisi*, 1(2), 72-80.

Keskinoğlu, P., Karakuş, N., Pıçakçefe, M., Giray, H., Bilgiç, N. ve Kılıç, B. (2006). İzmir'de lise öğrencilerinde sigara içme sıklığı ve içicilik davranışı üzerine sosyal öğrenmenin etkisi. *Türk Toraks Dergisi*, 7(3), 190-195.

- Kılıç, H. G. (2007). *Bazı demografik değişkenler ve anne baba tutumlarına göre madde bağımlısı bireylerin anne baba bağıllıkları ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- Koenig, H. G. (2001). Religion and medicine II: Religion, mental health and related behaviors. *International Journal of Psychiatry in Medicine*, 31(1), 97-109.
- Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Lovibond, P. F., & Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scale (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behavior Research and Therapy*, 33(3), 335-343.
- Morsünbül, Ü. (2009). Attachment and risk taking: Are they interrelated. *International Journal of Human and Social Sciences*, 4(4), 234-238.
- Nurmedov, S. (2011). Bağımlılık. F. Özten (Ed.), *Alkol ve madde bağımlılığı* içinde (s. 137-238). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ögel, K. (1999). *Madde kullanıcılarının özellikleri: Türkiye'de çok merkezli bir araştırma*. http://www.ogelk.net/Dosyadepo/asama_2rapor_3p.pdf adresinden 16 Nisan 2014 tarihinde edinilmiştir.
- Ögel, K. (2006). *Madde kullanımı ve bağımlılığın nedenleri*. <http://www.ogelk.net/Dosyadepo/etyoloji.pdf> adresinden 15 Mayıs 2014 tarihinde edinilmiştir.
- Ögel, K., Aksoy, A., Topuz, A., Liman, O. ve Coşkun, S. (2005). Ergenlerde Uçucu Madde Kullanımı Şiddetini Değerlendirme Ölçeğinin geliştirilmesi ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16(3), 260-267.
- Ögel, K., Evren, C., Karadağ, F. ve Gürol, T. D. (2012). Bağımlılık profil indeksinin geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23(4), 264-273.
- Ögel, K., Taner, S., Eke, C. Y. ve Erol, B. (2004). Madde bağımlılığını önlemede öğretmen ve ebeveyn eğitimlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5, 213-221.
- Öner, H., Tamam, L., Levent, B. A. ve Öner, S. (2002). Alkol bağımlılığı olan yatan hastalarda Eksen I ve Eksen II eş tanılarının değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 14-22.
- Özbay, H., Göka, E., Aktaş, A. M., Öztürk, E. Şahin, N. Güngör, S. ve Hıncal, G. (1991). Ergenlerde sigara, alkol ve madde kullanımının benlik imajı, depresyon ve anksiyete ölçümleri ile ilişkisi. *Düşünen Adam*, 4(3), 53-58.
- Özbay, Ö. (2004). Age, delinquency and social bonding theory. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 7, 53-75.

Özbay, Ö. (2007). Üniversite öğrencileri arasında din ve sosyal sapma. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 1-24.

Öztürk, M. A. (2011). Eğitimcilerin eğitim araştırmalarına yönelik tutum ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11, 727-748.

Öztürk, M. O. (2004). *Rub sağlığı ve bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Parker, G., & Roy, K. (2001). Adolescent depression: A review. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 35(5), 572-580.

Parker, G., Tupling, H., & Brown, L. B. (1979). A parental bonding instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52, 1-10.

Pelissier, B. M. M., & O'Neil, J. A. (2000). Antisocial personality and depression among incarcerated drug treatment participants. *Journal of Substance Abuse*, 11(4), 379-393.

Rick, A. D., & Vanheule, S. (2006). The relationship between perceived parenting, adult attachment style and alexithymia in alcoholic inpatients. *Addictive Behaviors*, 31, 1265-1270.

Rounsaville, B. J., Weissman, M. M., Kleber, H., & Wilber, C. (1982). Heterogeneity of psychiatric diagnosis in treated opiate addicts. *Archives of General Psychiatry*, 39(2), 161-166.

Saraçlı, Ö. (2007). *Zonguldak karaelmas üniversitesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanımı ile ilişkili bireysel ve psikososyal faktörler* (Uzmanlık tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Zonguldak). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Sarı, E. (2007). *Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Sevincok, L., Küçükardalı, Y. ve Dereboy, C. (1997). *Askerlik çağındaki gençlerde madde kullanım bozuklukları*. 33. Ulusal Psikiyatri Kongresi Bildiri Özet Kitabı içinde (s. 75). Antalya: Türkiye Psikiyatri Derneği.

Şaşmaz, T., Buğdaycı, R., Toros, F., Kurt, A. Ö., Tezcan, H., Öner, S. ve Çamdeviren, H. (2006). Ergenlerde alkol içme prevalansı ve olası risk faktörleri: Kesitsel bir çalışma. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 5(2), 94-104.

Şenel, G. B. (2013). *Alkol sorunu yaşayan ve yaşamayan bireylerin suçluluk utanç duyguları, stresle başa çıkma tarzları iç dış kontrol odağı açısından karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Şireli, Ö. (2012). *Depresyon tanısı almış ergenlerde anne baba kabul reddi-kontrolü aile içi ilişkilerin depresyon şiddetine etkisi* (Uzmanlık tezi, Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Tamar, D., Ögel, K. ve Çakmak, D. (1997). *Uyuşturucu madde kullanımının aile üstüne etkisi* (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim serisi 99). Ankara: Takav Matbaa.

Tanter, R. E., Sambrano, S., & Dunn, M. G. (2002). Predictive variables by developmental stages: A center for substance abuse. Prevention multisite study. *Psychology of Addictive Behaviors*, 14, 3-10.

Tarhan, N. (2011). Bağımlılık. F. Özten (Ed.), *Bağımlılıkta eski ve yeni yaklaşımlar* içinde (s. 17-136). İstanbul: Timaş Yayınları.

Tarı Cömert, I. ve Ögel, K. (2014). Madde kullanan ergenlerin bağlanma stilleri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 1(2), 9-40.

Thoits, P. A. (1994). Stressors and problem-solving: The individual as psychological activist. *Journal Health and Social Behaviour*, 35, 143-159.

Toker, T., Tiryaki, A., Özçürümez, G. ve İskender, B. (2011). Madde kullananlarda çocukluk örselenme yaşantılarının, madde kullanma eğilimi, benlik saygısı ve başa çıkma tutumları ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 83-92.

Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, (2013). *Türkiye, yeni gelişmeler, trendler, seçilmiş konular*. <http://www.kom.pol.tr/tubim/SiteAssets/Sayfalar/Türkiye-Uyuşturucu-Raporu/2013TÜRKİYE.pdf> adresinden 22 Mayıs 2014 tarihinde edinilmiştir.

Uluman, Ö. (2011). *Lise öğrencilerinde bağlanma biçimleri ve kuraldışı davranışlar* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Ünlü, A. ve Evcin, U. (2010). *Madde bağımlılığı ile mücadele, idareci ve öğretmenler için el kitabı*. İstanbul: İstanbul Emniyet Müdürlüğü.

Walitzer, K. S., & Dearing, R. L. (2006). Gender differences in alcohol and substance use relapse. *Clinical Psychology Review*, 26, 128-148.

Yancar, C. (2005). *Madde bağımlılarında ikinci eksen komorbidite ve kişilik özelliklerinin bağımlılık şiddeti veya şamkalitesine etkisinin değerlendirilmesi* (Uzmanlık tezi, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Yavuzer, H. (1993). *Ana - Baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.